

Kirsi Pullinen

Keinoja nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen
ehkäisemiseksi

Sosiaalialan koulutusohjelma
2016

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

KEINOJA NUORTEN KOULUTUKSESTA JA TYÖELÄMÄSTÄ SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI

Pullinen, Kirsi

Satakunnan Ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Syyskuu 2016

Ohjaaja: Virtalaine, Matti

Sivumäärä: 71

Asiasanat: syrjäytyminen, nuoruus, koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyminen

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli koostaa keskeisimpiä keinoja 15–29-vuotiaiden nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen on usein esillä mediassa ja lehdistössä. Nuorten syrjäytyminen ilmiönä on myös monen tutkimuksen kohteena. Opinnäytetyössäni halusin luoda katsauksen keskeisimpiin keinoihin, joiden avulla syrjäytymiseen voitaisiin vaikuttaa ennaltaehkäisevästi ja se olisi mahdollista pysäyttää. Syrjäytymisen ylisukupolvisuus on tosiasia, varsinkin siksi siihen on puututtava mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Opinnäytetyöni on olemassa olevaa, valmista aineistoa koostava opinnäytetyö. Aineistoa keräsin aiemmista aihepiiristä tehdyistä tutkimuksista, raporteista ja selvityksistä. Nämä toimivat tiedonlähteinäni etsiessäni keinoja, joiden avulla yhteiskunnassamme voitaisiin parhaiten vaikuttaa nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymiseen.

Aiemmin aihepiiristä dokumentoiduista tutkimuksista tuli esille vahvasti varhaislapsuudesta lähtöisin oleva koko perheen tukeminen. Tukitoimien suunta on myös ennaltaehkäisevä, korjaavan tuen sijasta. Lapsen ja nuoren tuen tarve jatkuu läpi varhaiskasvatus- ja peruskouluiän nivelvaiheineen, sisältäen muun muassa perhetyön ja oppilashuollon eri keinot. Aikuistuvan nuoren tukemisessa nuorisotakuu ja monet muut työllisyyden hoitoon liittyvät keinot ovat osana syrjäytymisen ehkäisemistä. Näitä ja muita keinoja pyrin avaamaan monipuolisesti opinnäytetyössäni.

THE MEANS TO PREVENT YOUNG PEOPLE FROM SOCIAL EXCLUSION FROM EDUCATION AND WORKING LIFE

Pullinen, Kirsi

Satakunnan Ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Service

September 2016

Supervisor: Virtalaine, Matti

Number of pages: 71

Keywords: social exclusion, youth, social exclusion from education and working life

The purpose of this study was to compile the essential means of prevention of young people aged 15-29 from the social exclusion from education and working life. The prevention of the social exclusion of young people has often been widely dealt with in media and press. The social exclusion of the youth has been also the object of many studies. In this thesis I wanted to survey the most essential means with which the social exclusion could be prevented and possibly even stopped. The intergenerational transmission of the social exclusion is a fact that is why the measures are to be taken as early as possible.

In my study I have used material that already existed. This material was gathered from studies, reports and explanations of this topic. I used these as a source of information when looking for means with which we could best prevent the social exclusion of the young people from education and working life in our society.

The earlier studies showed that it is extremely important to support the whole family from the early childhood on. The direction of the measures of support is nowadays also preventive, instead of only corrective measures. The need to support and encourage children and young people continues through the years of the early childhood education and the complementary school including for example the various means of the family work and student welfare. When supporting the young adults the Youth Guarantee and many other forms to help them to get employed are a part of the prevention of the social exclusion. In this study I have treated these means as well as other forms of support from many sides.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
1.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys	7
1.2 Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmä	7
2 KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1 Näkökulmia syrjäytymiseen	8
2.2 Nuoruuden määrittely	9
2.3 Nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyminen	10
3 AIHEESEEN LIITTYVIÄ AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ	12
3.1 Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä	12
3.2 Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina	14
3.3 Nuorten syrjäytyminen ja tukitoimet syrjäytymisen ehkäisemiseksi	15
3.4 Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret	16
3.4.1 Perhetaustan merkitys nuorten syrjäytymisessä	18
3.4.2 Kouluttautumattomuus syrjäytymisen taustalla	19
3.5 Koulupudokkaiden työurat	19
3.6 Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen – Seurantatutkimus 16-vuotiaista nuorista	22
3.7 Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen – Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa?	24
3.8 Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö – Nuorten syrjäytyminen	25
3.8.1 Nuorten syrjäytymisen taustaa	26
3.8.2 Haasteet ja mahdollisuudet nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi	28
3.9 Nuoret luukulla – Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä	29
3.9.1 Työntekijöiden ajatuksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä ja palvelujen toimivuudesta	29
3.9.2 Nuorten ajatuksia palveluiden toimivuudesta syrjäytymisen ehkäisyssä ..	31
3.10 Aikuissosiaalityön roolit ja sisällöt	33
3.11 Kaksi Suomea – kasvaako eriarvoisuus	33
4 KEINOJA SYRJÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISEMISEEN	35
4.1 Alle kouluikäisen lapsen ja hänen perheensä tukeminen	35
4.1.1 Lapsiperheiden kotipalvelu työmuotona	36
4.1.2 Perhetyön merkitys lapsiperheille	38
4.1.3 Varhaiskasvatuksen ja neuvolan merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä	39
4.2 Peruskouluikäisen lapsen ja nuoren tukeminen	40
4.2.1 Opiskelija- ja oppilashuollon merkitys	42

4.2.2 Erityisopetuksen käytänteet sekä joustava perusopetus.....	43
4.2.3 Esimerkkejä kolmannen sektorin työmuodoista peruskouluikäisten lasten ja nuorten hyväksi	45
4.2.4 Peruskouluikäisten lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut.....	47
4.3 Nivelvaiheen tuki nuorelle	48
4.3.1 Opinto-ohjaus ja työelämään tutustuminen.....	49
4.3.2 Kymppiluokka jatko-opintojen mahdollistajana.....	50
4.3.3 Ohjaavat ja valmistavat koulutukset (Valma).....	50
4.4 Nuorisovaltuuston vaikuttamismahdollisuudet.....	51
4.5 Ankkuri-toiminta nuorten rikosten ehkäisyssä.....	52
4.6 Täysi-ikäistyvän ja täysi-ikäisen nuoren tukeminen koulutus- ja työelämässä nuorisotakuun keinoin.....	53
4.6.1 Etsivä nuorisotyö osana syrjäytymisen ehkäisemistä	55
4.6.2 Nuorten työpajatoiminnan menetelmät.....	57
4.6.3 Nuorisotakuuseen liittyviä muita nuorten tukimuotoja.....	57
4.6.4 Ohjaamo-toiminnan kehittäminen.....	59
4.7 Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelumalli (TYP).....	61
4.8 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys.....	63
5 POHDINTAA JA PÄÄTELMIÄ.....	65
5.1 Syrjäytymisestä syrjäyttämiseen	65
5.2 Nuorisotakuun toteuttamisesta syrjäytymisen ehkäisemisessä	66
5.3 Nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen taustaa	68
5.4 Työn rakenteellinen muutos.....	70
LÄHTEET.....	72

1 JOHDANTO

Nuorten syrjäytyminen on todellisuutta nykypäivän Suomessa. Aiheeseen liittyy epämääräisyyttä, jota toisistaan poikkeavat tiedot aiheuttavat: syrjäytyneiden nuorten lukumäärästä saadut tiedot vaihtelevat paljon. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi on tärkeää selventää syrjäytymisen käsite sekä selventää keitä tarkoitetaan syrjäytyneillä nuorilla. On myös pyrittävä tunnistamaan ne ryhmät, joissa syrjäytymisen riskit ovat suurimmat. (Myrskylä 2012, 2.)

Pekka Myrskylän mukaan vuonna 2010 Suomessa oli 51 300 syrjäytynyttä 15–29-vuotiasta nuorta. Luku on 5 % koko nuorten ikäluokasta. Syrjäytyneistä nuorista työttömien työnhakijoiden määrä oli 18 800 ja muita työvoiman ulkopuolella olevia nuoria oli 32 500. Syrjäytyneiksi luokitellaan sellaiset nuoret, jotka ovat työvoiman ja opiskelun ulkopuolella, eikä heillä ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. (Myrskylä 2012.)

Syrjäytymisen kovaksi ytimeksi voidaan kutsua näitä 32 500 niin sanottua ulkopuolista nuorta, jotka eivät ole rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi. He ovat nuoria, jotka eivät ole missään tilastoissa näkyvillä. Kukaan ei tarkkaan tiedä, keitä nämä nuoret ovat ja mitä he tekevät. Ulkopuolisten nuorten paikantamista tuleekin kiirehtiä. Ensisijainen keino saada nuoria takaisin työmarkkinoille on koulutus. Ulkopuolisiksi tai työttömiksi joutuneista nuorista 80 % ei myöhemminkään suorita perusastetta korkeampaa tutkintoa. Mitä pidemmän ajan nuori on syrjäytynyt, sitä epätodennäköisempää peruskoulun jälkeisen koulutuksen suorittaminen enää on. (Myrskylä 2012.)

Opinnäytetyössäni selvitän, mitä keinoja on käytettävissä 15–29-vuotiaiden nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kiinnostuin aiheesta päihde- ja mielenterveyspalveluissa suorittamieni opintojen aikana, joissa nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen uhka oli läsnä jatkuvasti. Voidakseni tulevaisuudessa tukea asiakkainani olevia nuoria ja etsiä yhdessä heidän kanssaan

ratkaisuja heidän vaikeuksiinsa ja ehkäistä heidän syrjäytymistään, minun pitää syventyä näihin keinoihin. Opinnäytetyöni työelämäyhteys syntyy juuri tästä ajatuksesta.

1.1 Opinnäytetyön tavoite ja tutkimuskysymys

Tavoitteeni on koostaa tietoa nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisemisen eri keinoista. Tarkempana tutkimuskysymyksenäni selvitän, *mitkä ovat ne keinot, joilla voidaan parhaiten ehkäistä 15–29-vuotiaiden nuorten syrjäytymistä koulutuksesta ja työelämästä.*

1.2 Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmä

Laadullisessa opinnäytetyössä tarkoituksena on tutkittavan ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja tulkinta. Kvalitatiivisessa opinnäytetyössä pyritään löytämään tuloksia ilman tilastollisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. Laadullinen tutkimus käyttää sanoja tai lauseita, kun taas määrällisen opinnäytetyön perusta on lukujen varassa. (Kananen 2014, 18.)

Opinnäytetyöni on aineistolähtöinen. Aineistolähtöisessä opinnäytetyössä aihealueen rajausta on olennaista, koska laadullinen aineisto ei lopu koskaan. On tärkeää pohtia aineiston rajausta siten, että aineiston analysointi säilyy mielekkäänä ja järkevänä. Hedelmällistä kuitenkin on, että hyvästä aineiston rajauksesta huolimatta avulla tutkija löytäisi uusia näkökulmia tarkastelemaansa aihealueeseen, eikä ainoastaan todentaisi jo aiemmin epäilemäänsä. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20). Lähestyn opinnäytetyöni aihetta eri selvitysten, tutkimusten ja raporttien avulla. Pyrin aiemmin aiheesta valmistuneen lähdeaineiston avulla kartoittamaan nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymiseen johtavia syitä ja keinoja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Pohdin myös aineistossa esitettyjen keskeisten keinojen soveltuvuutta.

Laajojen tutkimusongelmien käsittely edellyttää syvällistä tutkimuksellista taustoittamista. Opinnäytetyön moniäänisyyttä ja syvällisyyttä on hyvä hakea analysoivan ja argumentoivan keskustelun avulla. (Hirvonen 2004, 8.)

2 KESKEISET KÄSITTEET

Opinnäytetyössäni keskeiset käsitteet ovat *syrjäytyminen koulutuksesta ja työelämästä*. Tässä luvussa käsittelen syrjäytymisen käsitettä erityisesti nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen näkökulmasta. Lisäksi määrittelen, mitä opinnäytetyössäni tarkoitan nuorilla.

2.1 Näkökulmia syrjäytymiseen

Mistä puhumme, kun puhumme syrjäytymisestä (Helne 2002, 7)? Syrjäytyminen käsitteenä on moniselitteinen. Se viittaa johonkin tärkeään, ja sitä on vaikea määritellä konkreettisesti. Yhden käsityksen mukaan syrjäytymistä voidaan käyttää vallan välineenä. Tällöin syrjäytymisellä käsitetään enemmän ihmisten ominaisuuksia kuin sosiaalisia tai yhteiskunnallisia prosesseja ja ihmisiin kohdistuvaa vallankäyttöä. Syrjäytyneistä puhuminen voi tehdä kohteestaan toisia, erotuksena meistä. (Karjalainen & Saranpää 2002, 58–59.)

Syrjäytymisen käsitteellä on haluttu korostaa sen moniulotteisuutta ja prosessinomaisuutta. Syrjäytyminen nähdään usein myös huono-osaisuuden kasautumisena. Käytännössä kuitenkin käsite ilmaisee prosessin lopputulosta, hetkeä, jolloin reunalle on jouduttu. Toisaalta rajanveto siinä, puhutaanko syrjäytymisestä vai marginalisaatiosta tai jopa eksklusiosta eli ulossulkemisesta ei aina ole selvää termien käyttäjillekään. Monet tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että syrjäytyminen on prosessi ja siihen liittyy huono-osaisuuden kasaantuminen. Köyhyys ja pienituloisuus sysäävät Juhilan (2006) mukaan alulle prosessin, jonka myötä ihmiset voivat ajautua huono-osaisuuden kierteeseen. (Juhila 2006, 52–54.)

Helneen (2002) mukaan syrjäytymisestä keskusteltaessa huomio kiinnittyy usein syrjäytyneisiin henkilöihin ja heidän oletettuihin luonteenpiirteisiinsä, kuten passiivisuuteen, poikkeavuuteen ja avuttomuuteen. Vähemmälle huomiolle jää yhteiskunta, joka tuottaa puhetta syrjäytymisestä. Syrjäytyminen on enemmän kuin sosiaalinen ongelma, se on ”sosiaalisen” ongelma. Syrjäytymisen katsotaan syntyvän suhteessa toisiin ihmisiin, yhteiskuntaan sekä instituutioihin. Syrjäytyneiden

kuvaaminen passiiviseksi yksilöiksi tukee politiikkaa, jossa varsinainen yhteiskuntapolitiikka korvautuu ainoastaan yrityksillä aktivoida yksilöä. (Helne 2002, 7.)

Ilmausta syrjäytyminen käytetään niin laajasti, että se on kadottanut osan merkittävydestään. Toisaalta sanana syrjäytyminen on voitu ottaa liian kirjaimellisesti. Sana merkitsee reunoille joutumista, ja tosiasiassa keskeltähän reunoille sysätään. Juuri tuo keskus, josta kaikki saa alkunsa, jää syrjäytymiskeskustelussa pimentoon, sillä seisomme siihen selin, kun kohdistamme katsemme reunoille. (Helne 2002, 7.)

Syrjäytyminen voidaan nähdä tietynlaisena elämänkulun prosessina, jossa tietyt huono-osaisuustekijät ja epäonnistumista tuottavat ajattelu- ja toimintastrategiat kumuloituvat yksilön mahdollisuuksia rajoittavaksi kehäksi. Syrjäytymiskehityksellä tarkoitetaan tässä yhteydessä näkemystä siitä, että syrjäytyminen on seurausta ihmisen elämänskaareen ja kasvuolosuhteisiin liittyvistä epäedullisista tekijöistä sekä niiden kumuloitumisesta huono-osaisuudeksi (sosiaalipolitiikka), mielenterveyden ongelmiksi tai epäonnistumisen kehäksi (psykologia), epäterveiksi elämäntavoiksi (terveydenhuolto), tai psyykkisiksi häiriöiksi (psykiatria). Eri tieteenalat määrittelevät syrjäytymistä eri vivahtein, mutta ne ovat kuitenkin samaan asiaan liittyviä erilaisia näkökulmia. (Linnossuo, Nenonen & Saario 2002, 22–23.) Opinnäytetyössäni käsitelen erityisesti nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymistä ja näitä käsitteitä avaan seuraavassa alaluvussa.

2.2 Nuoruuden määrittely

Opinnäytetyössäni määrittelen koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyvän nuoren 15–29-vuotiaaksi. Nuorisolaissa nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat (Nuorisolaki 72/2006, 2 §). Uudessa 1.1.2017 voimaan tulevassa nuorisolaissa ikämääritelmän yläraja on esitetty pidettäväksi edelleen 29 vuodessa. (Valtioneuvoston artikkeli 2016). Työ- ja elinkeinopalveluiden eli TE-palveluiden piirissä nuorisotakuu taas koskee alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita sekä 25–29-vuotiaita vastavalmistuneita työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuneita nuoria. (TE-palveluiden www-sivut 2016.)

Nuorten työpajat ovat tarkoitettu alle 29-vuotiaille työttömille nuorille työharjoittelupaikoiksi (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2016).

Etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta liittyvät kiinteästi nuorisotakuuseen. Etsivän nuorisotyön tehtävänä on ensisijaisesti auttaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat jääneet koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle tai tarvitsevat apua ja tukea saavuttaakseen tarvitsemansa palvelut (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2016.) Useissa aiemmissa samasta aihepiiristä tehdyissä tutkimuksissa, joihin olen tutustunut opinnäytetyötä tehdessäni, nuorten ikäjakauma sijoittuu 15–29-vuotiaisiin.

2.3 Nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyminen

Nuorten syrjäytymisestä puhuttaessa kohdejoukkoon kuuluvat kaikki alle 30-vuotiaat lapset ja nuoret. Koska lasten ja nuorten ongelmat ja kehitysvaiheet ovat hyvin erilaisia, ei nuorten syrjäytymiselle voida asettaa kaiken kattavaa määritelmää. Nuorten syrjäytymiskierteessä huono-osaisuustekijät vahvistavat toisiaan. Syrjäytyminen nähdään ajautumisena yhteiskunnan tavanomaisen elämäntavan ja elämänlaadun ulkopuolelle. Perusinstituutiona pidetään koulutusta, työmarkkinoita, perhettä ja ystäviä sekä yhteiskunnallista osallisuutta. Syrjäytymisen syyt liittyvät yhteiskunnan, kulttuurin ja arvojen muutokseen. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 3.)

Nuorten syrjäytymisen taustalla olevat syyt ovat moninaisia aina yksilön- ja hänen perhesuhteissaan olevista syistä yhteiskunnallisiin tekijöihin saakka. Merkittävänä yhteiskunnallisena ilmiönä nuorten syrjäytymiseen vaikuttaa muun muassa työmarkkinoiden ja -tehtävien muuttuminen. Uudet sukupolvet eivät löydä enää yhtä helposti paikkaansa yhteiskunnassa ja työmarkkinoilla kuin aikaisemmin. Heikosti koulutetun nuoren on vaikea työllistyä nykyisessä yhteiskunnassamme. Tehokkuus- ja koulutusvaatimukset ovat kasvaneet jatkuvasti ja nuori, joka ei pysty jostain syystä ponnistelemaan yhtä paljon kuin muut, on vaarassa jäädä ulkopuoliseksi. (Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

Syrjäytymisen uhka on suurin maahanmuuttajien, etnisten vähemmistöjen sekä päihde- ja mielenterveysongelmaisten keskuudessa. Syrjäytymiseen liittyy muutamia vaikeimmista yhteiskunnallisista ”kipupisteistä,” kuten sosiaalisten ongelmien kasautuminen tietyille ihmisille ja näiden ongelmien kasautuminen ihmiseltä toiselle. (Laitinen & Niskala 2013, 47.)

Pohjoismaisen syrjäytymiskeskustelun juuret ulottuvat 1970-luvun alkuun, jolloin ruotsalaisessa työmarkkinatutkimuksessa alettiin käyttää termiä utslagning. Se merkitsee karsintaa, karsiutumista, syrjintää, syrjäytymistä ja sopeutumattomuutta. (Lämsä 2009, 26.)

Syrjäytymistä on 1990-luvulta alkaen alettu tarkastella myös lasten ja nuorten ongelmana. Syrjäytyminen merkitsee paljon muutakin kuin vain moniongelmaisuutta. Ennen kaikkea voidaan puhua lasten ja nuorten syrjäytymisvaarasta. Perusteita tälle näkemykselle voidaan hakea syrjäytymisen ylisukupolvisuudesta. Syrjäytymisessä on usein kuitenkin puhe ennen kaikkea syrjäytymisvaarasta ja siitä, että ihmiset ovat joutuneet reuna-alueille. (Lämsä 2009, 40.)

Nuorten perhetausta vaikuttaa mahdolliseen syrjäytymiseen. Syrjäytyneiden nuorten vanhemmista noin puolet on yhteiskunnallisten järjestelmien ulkopuolella tai työttömiä. Erityistä tukea tarvitsevat nuoret, joiden vanhemmilla on pitkäaikaistyöttömyyttä, ylivelkaantumista tai asunnottomuutta. Myös perheissä joissa psykososiaaliset ongelmat ovat kasautuneet, nuoren tuen tarve on ilmeinen. Nuoruudessa koettu lastensuojelun tarve vaikuttaa pitkälle aikuisuuteen. Varsinkin teini-iässä huostaanotetut pojat, jotka ovat olleet useammassa sijoituspaikassa tai laitoshoidossa, ovat merkittävässä syrjäytymisen riskissä. Näistä pojista oli kolme neljästä vielä nuorina aikuisina ilman peruskoulun päättötodistusta. (Myrskylä 2012, 2–8.)

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen on nuorille useiden tutkimusten mukaan syrjäytymisen suurin riskitekijä. Heikko menestyminen peruskoulussa johtaa helposti siihen, että nuori karsiutuu toisen asteen opinnoista ja tämä johtaa epävarmaan työmarkkina-asemaan. Työttömyys ja pitkittynyt työttömyys sekä toimeentulo-ongelmat ovat selvästi yleisempiä sellaisilla nuorilla, joilla ei ole muuta kuin

perusasteen koulutus. Pelkän peruskoulun suorittaneilla on havaittu tutkimusten perusteella enemmän terveyteen ja etenkin psyykkiseen terveyteen ja elämänhallintaan liittyviä ongelmia. On kuitenkin huomioitava, että koulutus ja sosiaalinen asema ei ole sellaisenaan selitys terveyserojen esiintymiselle. Pelkkä kouluvuosien lisääminen ei ratkaise terveyden eriarvoistumisen ongelmaa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

3 AIHEESEEN LIITTYVIÄ AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA JA SELVITYKSIÄ

Aihepiiriin liittyvien aiempien tutkimusten ja selvitysten osioon sisältyy myös nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymistä ehkäiseviä toimenpiteitä. Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävien keinojen perusteellisempi ja laajempi esittely on kuitenkin seuraavassa 4. luvussa.

3.1 Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä

Anna-Liisa Lämsä on tehnyt vuonna 2009 väitöstutkimuksen Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Tutkimuksessaan hän valottaa lasten ja nuorten syrjäytymistä sosiaalihuollon asiakirjojen kautta. Tutkimusaineistonaan hän käytti 990:n alle 25-vuotiaan sosiaalihuollon lastensuojelun tai toimeentulotuen asiakkaiden asiakirjoja vuosien 1992–1997 väliseltä ajalta. Hän tutki kuvauksia lasten ja nuorten elämäntilanteista ja heidän elämäkulustaan 1990-luvun laman jälkeisessä Suomessa. Huomion kohteena hänellä oli erityisesti lasten ja nuorten monimuotoiset hyvinvoinnin ongelmat asiakkuuden perusteena sekä lasten ja nuorten syrjäytymisen kuvaajina. (Lämsä 2009.)

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhemmat olivat usein työttömyyden, varhaisen eläköitymisen tai jonkin muun syyn vuoksi työelämän ulkopuolella. Vanhempien epävakaa asema työmarkkinoilla kietoutui lastensuojeluperheissä usein yhteen toimeentulovaikeuksien ja muiden lastensuojelullisten ongelmien lisäksi.

Nuoret toimeentulotukiasiakkaat olivat myös usein työttöminä. 1990-luvun lopulla ilman ammatillista tutkintoa vaille olevien nuorten oli erittäin vaikea työllistyä. Toisaalta koulutus ei aina tarjonnut työtä, koska työttömyysaste joillakin aloilla oli korkea. Toimeentulotuen tarpeen keskeisiä syitä olivat työttömyysturvan pienuus ja se, että monet nuoret eivät saaneet ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa. (Lämsä 2009, 219.)

Perheiden ongelmat näyttäytyivät usein sosiaalisen tuen puutteina. Nämä ongelmat osaltaan vaaransivat lasten ja nuorten terveen ja turvaton kasvun ja kehittymisen. Kyseisiä ongelmia voidaan tutkimuksen mukaan selittää erilaisella malleilla. Yksi selitysmalleista pohjautuu koettujen perhemallien periytymiseen sekä toisaalta lapsuuden ja aikuisuuden välin hämärtymiseen lastensuojelua tarvitsevilla perheillä. Perheongelmien periytyminen oli ilmeisempää, jos aikuisen oma perhetausta oli rikkonainen. Nuoruuden ja lapsuuden hämärtyminen saattoi ilmetä lapsien asemana perheissä vastuunkantajina ja toisaalta nuorina, jotka eivät halunneet tai pystyneet ottamaan kasvavaa vastuuta omasta elämästään. Tämän lisäksi nuorille saattoi kehittyä negatiivinen riippuvuussuhde omiin vanhempiinsa tai yhteiskunnan auttamisjärjestelmiin. Toisaalta vanhemmuuden puute oli tutkimuksen mukaan lapsiperheissä myös eräs aikuisuuden puuttumisen muoto. (Lämsä 2009, 219.)

Tutkittaessa perheen vaikutusta, paradoksaalista oli se, että perheen vaikutus oli yleensä lasten ja nuorten ongelmien syy ja toisaalta ongelmien ratkaisu. Toimiva perhe tarjosi lapselle ja nuorelle toimivan tuen ja turvan, joka tuki heidän kasvuaan. Perheen yhteenkuuluvuuden puuttuminen ja aikuisen huolenpidosta vaille jäävä lapsi ei saavuttanut aikuisuuteen kuuluvaa itsehallintaa. Toisin sanoen ne lapset, jotka eivät saaneet elää lapsuutta, eivät kasvaneet koskaan vastuullisiksi ja itsenäisiksi aikuisiksi. (Lämsä 2009, 220.)

Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten elämää kuvaavat samanaisesti syrjäytymisen uhka ja selviytymisen mahdollisuus. Prosessinomaisena käsitteenä syrjäytyminen ja selviytyminen kuvasivat sitä, kumpaa kohti nuori oli menossa, syrjäytymistä vaiko elämänhallintaa. Se kummaksi tilanne luokiteltiin, syrjäytymiseksi vai selviytymiseksi, oli loppujen lopuksi kiinni katsojan näkökulmasta (Lämsä 2009, 220–235.)

3.2 Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina

Myös Tarja Heino ja Marianne Johnson (2010) ovat tutkimuksessaan paneutuneet lastensuojelun piirissä olleiden, huostaanotettujen lasten elämään. Tutkimuksessa kiinnitettiin huomioita siihen, miten riskioloissa ja huostaanotettuina lapset onnistuivat myöhemmällä iällä kiinnittymään yhteiskuntaan. Tutkimusta varten tutkijat poimivat Stakesin lastensuojelurekisteristä tiedot kaikista vuosina 1982–1991 syntyneistä lapsista, jotka olivat olleet huostaanotettuina jossakin vaiheessa vuosien 1991–2006 välisenä aikana. Näihin tietoihin liitettiin tutkittavia koskevia vuoden 2006 tietoja Tilastokeskuksen ylläpitämästä työssäkäyntitilastosta. Aineistossa oli 6 466 poikaa ja 6 182 tyttöä. (Heino & Johnson 2010, 272–273.)

Kouluikäisen ja erityisesti teini-ikäisen nuoren huostaanoton taustalla on usein koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. Näillä teini-ikäisillä huostaanoton yhtenä tavoitteen onkin peruskoulun loppuun saattaminen. Huostassa olleiden lasten ja nuorten todennäköisyys suorittaa perusasteen jälkeinen tutkinto jäi 20–24-vuotiaiden ikäluokassa perusasteen tasolle yli kolme kertaa useammin kuin muilla nuorilla, toisaalta lähes puolet näistä nuorista on kuitenkin suorittanut perusasteen jälkeen jonkin tutkinnon. (Heino & Johnson 2010, 274–275.)

Tutkimuksessa tarkasteltiin huostassa olleiden ja muun 15–24-vuotiaiden ikäluokan toimintaa. Havaittavissa oli, että jo 16-vuotiaiden ryhmästä huostassa olleista 15 % oli tilanteessa, jossa heillä ei ollut opiskelu- tai työpaikkaa seuranta-ajan lopussa, mutta he eivät myöskään olleet rekisteröityneet työttömiksi työnhakijoiksi. Myös työttömyys oli selvästi yleisempää huostassa olleiden nuorten keskuudessa verrattuna muihin 15–24-vuotiaisiin. Koko väestön 20-vuotiaista suurin osa eli 85 % on opiskelemassa, töissä tai varusmiespalveluksessa, kun taas huostassa olleista näissä toiminnoissa on vain 60 %. Huostaanotetuissa nuorissa saattaa silti olla työpajatoiminnassa mukana olevia tai muussa valmentavassa koulutuksessa olevia, mikä taas ei näy rekisteritiedoissa. (Heino & Johnson 2010, 276.)

Tytöt suorittavat maassamme enemmän tutkintoja perusasteen jälkeen kuin pojat. Lapsena sijoitetuista suurempi osa suorittaa jonkin muun tutkinnon perusasteen lisäksi kuin teini-ikäisenä sijoitetuista. Sukupuolesta riippumatta koulutukseen on yhteydessä

myös se, mihin lapsi on ollut sijoitettuna. Molemmissa ryhmissä, sekä lapsena, että teini-ikäisenä sijoitetuissa, perhehoidossa olleet kulkevat koulutusurallaan pidemmälle kuin laitoshoidossa olleet. Laitoshoidossa olleet tai useampaan eri paikkaan teini-ikässä sijoitetut pojat ovat tämän tutkimuksen mukaan koulutustasoltaan heikommassa asemassa. Näistä pojista vielä 80 % on 23–24-vuotiaana ilman perusasteen tutkintoa. Melkein yhtä heikosti ovat kouluttautuneet laitoshoidon teini-ikässä sijoitetut tytöt, joista 75 % on vielä 23–24-vuotiaana ilman tutkintoa. Myös kansainvälinen tutkimus osoittaa melko yhtenevästi tämän tutkimuksen kanssa sen, että niillä lapsilla ja nuorilla, jotka ovat vasta teini-ikässä sijoitettuja laitokseen, on suurin riski syrjäytyä. (Heino & Johnson 2010, 282–286.)

Kuntien velvollisuus on järjestää sijoitettuna olleille nuorille 21-vuotiaaksi saakka jälkihuollon palveluita. Nuoret kokevat toisaalta yksinäisyyttä sijoituksen purkamisen jälkeen, kun taas toisaalta vapaus houkuttelee heitä. Julkisen vallan tulisikin tässä vaiheessa olla joustavaa ja ottaa huomioon nuori nuorena ja vielä keskeneräisenä. Tutkimustulokset puoltavat jälkihuollon vahvistamista, mutta myös sitä, että ikärajan ei pitäisi olla niin tiukka. Huostaanoton jälkeen nuorella pitäisi olla mahdollisuus myös katkenneen jälkihuolto-prosessin jälkeen saada palata tuen piiriin ja saada tukea vaikka 24-vuotiaaksi, jos hän sitä tarvitsee ja haluaa. Keinot nuorten työllistämiseksi ovat vähissä rajallisten mahdollisuuksien vuoksi, joten yhteiskunnalla on erityinen vastuu huolehtia siitä, että huostaanotettujen nuorten työllistymiseen sisältyisi vaihtoehtoisia ja monimuotoisia polkuja, joiden varrella he saisivat tarvitsemansa tuen. Juuri nämä nuoret tarvitsevat yksilöllistä tukea. Varsinkaan heidän kohdallaan aktivointipolitiikka ei toimi toivotulla tavalla. Tarvitaan siis räätälöityjä ratkaisuja yleensä kaikkien nuorten ja varsinkin huostaanotettujen nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen helpottumiseksi. (Heino & Johnson 2010, 286.)

3.3 Nuorten syrjäytyminen ja tukitoimet syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Virpi Kokko ja Kaisa Annala ovat vuonna 2013 valmistuneessa opinnäytetyössään paneutuneet erityisesti nuorisotakuuseen ja sen toteuttamiseen. He selvittivät opinnäytetyössään syrjäytymisen näyttäytymistä yleisellä tasolla ja sen merkitystä eri viranomaisille. Opinnäytetyön tutkimusosion kohderyhmänä heillä oli Työ- ja

elinkeinotoimisto, Kansaneläkelaitos, etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminnasta vastaavat henkilöt. Kyselyt toteutettiin Oulussa ja Sodankylässä. (Kokko & Annala 2013, 6.)

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että nuorisotakuuta voidaan toteuttaa useilla eri tukitoimilla, mutta tukitoimien toteuttamisessa on kehitettävää. Suurimmat haasteet nuorisotakuun toteuttamiseen liittyvät viranomaisten väliseen yhteistyöhön ja palveluiden saatavuuteen. Eri alueiden välillä on yhä merkittäviä eroja jotka liittyvät terveyspalveluiden ja tukitoimien toimivuuteen ja saatavuuteen sekä käytössä oleviin resursseihin. (Kokko & Annala 2013.)

Opinnäytetyön tulokset osoittivat myös, että TE-toimistoilla on kokonaisvastuu nuorisotakuun noudattamisesta. TE-toimistot ovat opinnäytetyön tulosten mukaan panostaneetkin siihen, mutta he olivat törmänneet ongelmiin, joihin eivät pystyneet nuorisotakuun avulla vaikuttamaan. Yhteiskunnan taloudelliset ongelmat vaikuttavat luonnollisesti myös nuorisotakuun toteuttamiseen, koska työtä ei ole tarjolla riittävästi. (Kokko & Annala 2013, 45.)

Tukitoimien kehittämisen tulisikin palvella nuoria eikä organisaatioita. Nuorten kanssa toimivat tahot eivät pitäneet hyvänä keppi – porkkana-systeemiä. Vastauksissa viitattiin työmarkkinatuen saamisen rajoituksiin sekä koulutuksen hakuveloitteisiin. Nuorten kanssa toimiessa pitäisi löytää keinoja, jotka palvelisivat aidosti nuoria ja heidän tulevaa sijoittumistaan työmarkkinoille. Kyselyn kehittämisideoissa pohdittiin myös nuorten äänen kuulemista ja mielipiteiden tärkeyttä sekä esilletuloa. (Kokko & Annala 2013, 49.)

3.4 Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret

Pekka Myrskylä on tehnyt vuonna 2010 Elinkeinoelämän valtuuskunnan toimeksiannosta analyysin Hukassa - Keitä ovat syrjäytyneet nuoret. Myrskylän mukaan syrjäytyminen on laeva ilmiö, joka tarkoittaa usein laajaa psyykkis-aineellista kokonaisuutta, henkistä putoamista yhteiskunnan käytäntöjen ulkopuolelle sekä erilaisia päihderiippuvuuden tai rikollisuuden muotoja. Tässä analyysissä

syrjäytymistä tutkittiin erilaisten tilastojen, lähinnä Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston kautta ja tutkimuksen tarkoituksena oli hahmottaa 15–29-vuotiaiden syrjäytyneiden nuorten määrää ja tämän joukon rakennetta. (Myrskylä 2012, 2.)

Syrjäytyneiksi aineistossa luokiteltiin sellaiset opiskelun ja työvoiman ulkopuolella ovat nuoret, joilla ei ollut peruskoulun lisäksi muuta koulutusta. Peruskoulun jälkeisen ammatillisen tutkinnon tai lukion suorittanut nuori ei määritelmällisesti kuulunut syrjäytyneiden joukkoon. Mielenterveys- tai päihdeongelmista kärsiviä nuoria, samoin kuin yhteiskunnan ulkopuolelle ajautuneiden nuorten määrää on tilastollisesti vaikea arvioida. Kuten johdannossani tuli jo esiin, vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli siis runsaat 51 300, tämä on 5 % koko ikäryhmästä. Miespuolisia syrjäytyneistä nuorista oli 64 % ja naisia 36 %. Huomionarvoista on, että syrjäytyneistä joka neljäs oli vieraskielinen. Kaikista syrjäytyneistä nuorista työttömien työnhakijoiden määrä oli 18 830 ja työvoiman ulkopuolisia nuoria oli tästä joukosta 32 551. (Myrskylä 2012, 2.)

Työttömiksi työnhakijoiksi rekisteröityneet nuoret ovat selkeästi paremmassa asemassa kuin täysin ulkopuoliset nuoret. Etuna heillä ovat työvoimahallinnon palvelut, jotka lisäävät mahdollisuutta päästä avoimille työmarkkinoille. Niistä peruskoulun suorittaneista nuorista, jotka ovat olleet yhden vuoden syrjässä, enää 40 % suorittaa jonkin perusastetta korkeamman tutkinnon. Jos ulkopuolisuus jatkuu kolme vuotta, tutkinnon suorittavien osuus alenee 20 %:iin. (Myrskylä 2012, 2–3.)

Syrjäytyminen koskee erityisesti nuoria miehiä, kaksi kolmesta syrjäytyneestä oli nuoria miehiä vuonna 2010. Syrjäytymisongelma on vaikein suomenkieltä osaamattomilla miehillä, jotka ovat pelkän peruskoulun varassa, heistä syrjäytyneitä oli kolmannes eli 33 %. Jos ero nuorten naisten ja miesten syrjäytymisessä on merkittävä, on se kantaväestön ja vieraskielisten välillä huima. (Myrskylä 2012, 3–5.)

Syrjäytyneiden nuorten määrä ei ole kasvanut viime vuosina, mutta tilanne on kuitenkin huolestuttava. Käytännössä voidaan sanoa, että meillä on maassamme jatkuvasti yhden ikäluokan verran syrjäytyneitä nuoria. Syrjäytyneistä nuorista puhuttaessa tulee ottaa huomioon, että syrjäytyneet nuoret eivät ole vuodesta toiseen

samoja henkilöitä. Työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuksen mukaan vuonna 2005 syrjäytyneinä olleista nuorista oli syrjäytyneinä vuonna 2010 edelleen noin 40 %, ja loput 60 % eivät olleet enää syrjäytyneitä. (Myrskylä 2012, 6.)

3.4.1 Perhetaustan merkitys nuorten syrjäytymisessä

Perhetausta ja nuoren asumismuoto vaikuttavat myös hänen riskiinsä syrjäytyä. Jos nuorella olisi tukenaan edes toinen vanhemmistaan, hänen syrjäytymisriskinsä putoaisi yksinasuvaan verrattuna alle kolmannekseen. Kantaväestön kuuluvilla miehillä parisuhteessa eläminen alentaa syrjäytymisen riskiä. Myös joka kymmenes syrjäytyneistä nuorista oli asunnoton. Asunnottomuuteen on monia eri syitä, ja yksi on huostaanoton päättyminen 18-vuoden ikään, jolloin nuori voi jäädä asunnottomaksi. Asunnottomuuteen voi johtaa nuoren perheen hajoaminen esimerkiksi kuolemantapauksen johdosta, avioerossa tai päihdeongelmien takia. Nuorilla voi olla ongelmia, jotka estävät kotona asumisen. (Myrskylä 2012, 7.)

Syrjäytymisen juuret ovat usein syvällä lapsuuden perheen ongelmassa. Heikkosaisuus ja syrjäytyminen periytyvät voimakkaasti. Syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta oleellista on mahdollisimman varhainen puuttuminen ja ongelmista kärsivien perheiden tukeminen. Lähes 17 000 lapsella ja nuorella on kotioloissaan niin suuria kriisejä, että yhteiskunta on ottanut huolehtiakseen heistä, valtaosa näistä nuorista on huostaanotettuja. Tämän lisäksi avohuollon palveluiden parissa on noin 80 000 nuorta. Perheissä on saattanut olla suuria ongelmia, kuten sairautta, päihteiden käyttöä, työttömyyttä, köyhyyttä, rikollisuutta, väkivaltaa ja hyväksikäyttöä. (Myrskylä 2012, 7.)

Sijaishoidossa oleminen vaikuttaa nuoren myöhempään elämään. Huostassa olleista nuorista ainoastaan 10 % suorittaa lukion, kun muista nuorista lukion suorittaa noin puolet. Suurimmassa vaaravyöhykkeessä syrjäytymisen kannalta ovat teini-iässä kodin ulkopuolelle sijoitetut pojat, jotka ovat olleet useammassa eri sijoituspaikassa tai laitoshoidossa. Näistä pojista oli yli kolme neljäsosaa aikuisinakin ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta. (Myrskylä 2012, 8.) Näiden tulosten valossa

perheiden varhainen tukeminen jo pikkulapsiaikana saa aivan uudenlaisen merkityksen sosiaalialan ammattilaisenkin kannalta.

3.4.2 Kouluttautumattomuus syrjäytymisen taustalla

Heikko koulutus on nuorisotyöttömyyden merkittävin selittäjä. Työelämään siirtymisen vaatii riittävän koulutuksen hankkimisen. Peruskoulujärjestelmämme ei onnistu ohjaamaan joka viidettä poikaa ja joka kymmenettä tyttöä minkäänlaisiin jatko-opintoihin. Koulutustaustan merkitys on syrjäytymisen ehkäisemisessä ilmeinen. Pelkän peruskoulun varassa olevista nuorista molemmat sukupuolet mukaan lukien syrjäytyneitä oli 12,6 % vuonna 2010. Pelkän peruskoulun varassa olevien nuorten syrjäytyminen on yli kaksinkertainen kaikkiin ikäryhmän nuoriin verrattuna. (Myrskylä 2012, 9.)

Myös työpaikka- ja koulutusrakenteessa on tapahtunut suuria muutoksia. Laman aikana työpaikkansa helpommin menettävät heikommin koulutetut henkilöt. Usein eläköitymisen jälkeen vapautuviin työpaikkoihin myös haetaan korkeammin koulutettua henkilöä kuin ennen. Näin tapahtuu työvoiman koulutusrakenteessa selkeä muutos. Syrjäytyneiden ydinryhmä ”hukassa olevat” noin 32 500 nuorta olisi löydettävä Myrskylän mukaan pikaisesti. Hukassa olevat nuoret ovat paljon vakavammassa vaarassa kuin työttömiksi rekisteröityneet nuoret. (Myrskylä 2012, 14–15.)

3.5 Koulupudokkaiden työurat

Järvinen ja Vanttaja ovat tarkastelleet Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä vuonna 2013 julkaistussa raportissaan koulupudokkaiden työuria. Raportissa vertaillaan vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olleiden 16–18-vuotiaiden nuorten urapolkua. Koulupudokkailla tarkoitetaan tässä yhteydessä koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria. Kirjoittajat analysoivat lisäksi, onko sukupuolella, asuinalueella tai sosiaalisella taustalla merkitystä tulevaan työuraan. Tutkijat kokosivat tietonsa Tilastokeskuksen väestörekisteritietoja yhdistelemällä. Eurooppalaisessa koulutuskeskustelussa on viimeisten vuosien aikana kannettu huolta

erityisesti koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista, joilla on ainoastaan perusasteen tutkinto. EU:n tasolla tähän nuorten ryhmään voidaan viitata termillä NEET (not in employment, education or training) ja juuri sen katsotaan muodostavan nuorisotyöttömyyden kovan ytimen. (Järvinen & Vanttaja 2013, 509.)

Myös Suomessa koulupudokkaat ovat olleet koko 2000-luvun yhteiskunnallisen keskustelun keskiössä. Huoli koulupudokkaidemme yhteiskunnallisesta asemasta sekä riskistä syrjäytyä on ollut esillä myös hallitusohjelmassamme sekä koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011–2016 (OKM 2012). Vuoden 2013 alussa hallitusohjelmaan sisällytetyn nuorten yhteiskuntatakuulla pyritään myös ehkäisemään näiden nuorten syrjäytymistä. (Järvinen & Vanttaja 2013, 509.)

Tässä tutkimuksessa vuoden 1985- koulupudokkaita ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten ryhmää seurattiin vuoteen 2000 asti ja vuoden 1995 vastaavassa tilanteessa olleiden nuorten ryhmää vuoteen 2007 asti. Huoli koulupudokkaiden tulevaisuudesta liittyy Järvisen ja Vanttajan mukaan kolmeen toisiinsa kietoutuneeseen ilmiöön, jotka ovat seuraavia: väestömme yleinen koulutustaso on kohonnut, nuorten työmarkkinoille kiinnittyminen on vaikeutunut sekä yhä useampiin työpaikkoihin halutaan tietyn tutkinnon suorittanut henkilö. Samaan aikaan, kun nuorison koulutusmahdollisuudet ovat laajentuneet ja osa nuorisosta kouluttautuu yhä pidemmälle, nuorisotyöttömyys yleistyy lähes koko Euroopan alueella. (Järvinen & Vanttaja 2013, 510.) Tässä artikkelissa esiintyy sama rakenteellinen työmarkkinoiden muutos, mihin Myrskylä (2012) viittasi tutkimuksessaan.

Nuorisotyöttömyyden määrä vaihtelee melkoisesti eri maiden välillä. Tutkijat viittaavatkin Euroopan yhteisöjen tilastotoimiston eli Eurostatin tilastoon, jonka mukaan toukokuussa 2013 Saksan ja Itävallan nuorisotyöttömyysaste oli alle 10 %, Espanjassa se oli 56 % ja Kreikassa peräti 63 %. Suomessa nuorisotyöttömyysaste oli samaan aikaan 21 %. (Järvinen ja Vanttaja 2013, 510.)

Suomessa eri koulutusryhmien väliset työttömyyserot alkoivat kasvaa merkittävästi 1990-luvulla. Kouluttautumisesta on vähitellen tullut välttämätön, mutta ei enää kuitenkaan riittävä ehto työmarkkinoille pääsemiseksi. Viime vuosien puheenaiheeksi

on noussut myös työurien epävakaistuminen ja pätkättöiden lisääntyminen. (Järvinen & Vanttaja 2013, 510.)

Nuorisotyöttömyys juurtui Suomeen erityisesti 1990-luvun laman seurauksena. Vuoden 1995 alusta työttömyysaste lähti yleisellä tasolla hitaaseen laskuun, mutta nuorisotyöttömyys jäi korkeaksi. Seurannan viimeisessä vaiheessa vuonna 2000 elettiin uutta nousukautta, mutta siitä huolimatta nuorisotyöttömyys oli syvempää kuin 90-luvun alussa. (Järvinen & Vanttaja 2013, 511.)

Kummankin koulupudokasryhmän heikko työmarkkina-asema tuli seurantatutkimuksessa esille muihin samanikäisiin nuoriin verrattuna. Työttömyysaste oli myös selvästi korkeampi. Vuoden 1985 syntyneiden ryhmässä eli kohortissa nuoren sukupuolella ei ollut juuri vaikutusta siihen, millainen nuoren urapolusta kehkeytyi. Vuoden 1995 kohorttiin kuuluvilla nuorilla miehillä urapolku oli vakaampi kuin naisilla. Maaseutu- ja kaupunkiasumisen välillä ei ollut merkittävää eroa kummassakaan kohortissa. (Järvinen & Vanttaja 2013, 514.)

Sen sijaan molemmissa kohorteissa huoltajien koulutuksella oli merkitystä siihen, minkälaiselle työuralle nuoret päätyivät. Vuoden 1985 kohortissa huoltajan koulutuksen ja nuoren työuralle päättymisen yhteys oli lineaarinen: mitä korkeammin koulutettu vanhempi oli, sitä todennäköisemmin nuori ohjautui vakaalle työuralle. Vuoden 1995 kohortissa suhde ei ollut enää niin suoraviivainen. Vaikka korkeakoulutettujen vanhempien lapset sijoittuivat vakaalle työuralle muita useammin, syy- ja seuraus ei ollut enää niin selvä. (Järvinen & Vanttaja 2013, 514–515.)

Peruskoulun jälkeen ensimmäisessä karsintavaiheessa putoaa 5–7 % ikäluokasta koulutusjärjestelmämme ulkopuolelle. Tämä aiheuttaa taas sen, että pudonneet nuoret joutuvat tällä tavoin työmarkkinoiden hännille. Osalle nuorista karsiutuminen opiskelusta jo tässä vaiheessa, heti oppivelvollisuuden suorittamisen jälkeen vaikuttaa kohtalokkaalta heidän syrjäytymisriskinsä kannalta. Osalle syrjäytymisestä tulee pitkäaikainen prosessi aina aikuisikään asti, mutta osa onnistuu saamaan opiskelusta kiinni myöhemmin ja kykenee kiinnittymään työelämään. (Järvinen & Vanttaja 2013, 515.)

Siitä huolimatta, että suomalaisnuoret kouluttautuvat keskimäärin pitempään kuin monet muut eurooppalaiset nuoret, on nuorisotyöttömyys meillä eurooppalaista keskitasoa. Osaksi työtehtävien osaamisvaatimusten kasvusta ja osin yleisestä korkeasta koulutustasosta johtuen on pelkän peruskoulun käyneen nuoren lähes mahdotonta saada vakituista työpaikkaa. (Järvinen ja Vanttaja 2013, 517.)

Järvisen ja Vanttajan mukaan kuitenkin yli puolet koulupudokkaista molempien kohorttien osalta pystyi myöhemmällä iällä kiinnittymään koulutukseen, työelämään ja muuhun yhteiskuntaan. Osa koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevista nuorista on kuitenkin niin vaikeassa elämäntilanteessa ja painivat niin suurten ongelmien kanssa, että heitä ei pystytä auttamaan perinteisillä aktivointitoimenpiteillä. Näiden nuorten vuoksi olisi tärkeä selvittää, mitkä ovat olleet koulupudokkaiden syrjäytymistä ehkäiseviä ja yhteiskuntaan kiinnittymistä lisääviä keinoja. Tukitoimien kohdentaminen sinne, missä niitä kipeimmin tarvitaan, on merkittävä osa syrjäytymisen vastaista työtä. (Järvinen & Vanttaja 2013, 518.)

3.6 Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen – Seurantatutkimus 16-vuotiaista nuorista

Sosiaalilääketieteellisen aikakauslehden julkaisemassa raportissa (2011) Berg, Huurre, Kiviruusu ja Aro ovat referoineet seurantatutkimustaan, missä selvitettiin nuoruusiän huono-osaisuustekijöiden ja niiden kasautumisen yhteyttä kuolleisuuteen 16–43-vuotiaana. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Tampereen peruskoulujen kevään 1983 suomenkieliset yhdeksäsluokkalaiset. Seurantajakso ulottui vuodesta 1983 vuoteen 2010. (Berg ym. 2011, 168.)

Tutkimuksen tulosten mukaan useat yksittäiset huono-osaisuustekijät ja huono-osaisuuden kasautuminen yksittäisen nuoren kohdalle olivat yhteydessä kuolleisuuteen. Huono-osaisuustekijät liittyivät nuoren koettuun terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, elämäntyyliin, koulutukseen ja sosioekonomiseen asemaan. Yksittäisistä tekijöistä kuolleisuutta selitti eniten nuoren jatkokoulutussuunnitelmien puuttuminen tai epävarmuus niistä. Kuolleisuuden riski oli myös erityisesti kohonnut,

jos huono-osaisuuden kasaantumista esiintyi useilla eri ulottuvuuksilla. (Berg ym. 2011, 168-169.)

Seuranta-ajan aikana kevään 1983 yhdeksäsluokkalaisista oli kuollut 35 nuorta miestä ja 13 naista. Miessukupuoli oli siis merkittävä riski kuolleisuuden ennustaja. Koko aineistossa yleisimmät kuolemansyyt olivat itsemurhat ja taudit, seuraavaksi yleisin kuolemansyy olivat tapaturmat. Yli puolessa tapauksissa päihteet olivat joko suorana kuolemansyynä tai myötävaikuttivat nuoren kuolemaan (miehet 65,6 % ja naiset 30,8 %). Keskimääräinen kuolinikä oli 31 vuotta ja kuoliniät jakautuivat 18–34-vuotiaisiin. (Berg ym. 2011, 172.)

Yllättävää oli, ettei tutkittujen 9. luokalla vuonna 1983 ilmoittamilla terveydellisillä huono-osaisuustekijöillä ollut merkittävää yhteyttä näiden nuorten ihmisten kuolemiin. Nuoruusiän elämäntyyliä kuvaavista muuttujista päihteidenkäyttö liittyi selvästi kohonneeseen kuolleisuuden riskiin. Riskitekijä oli nimenomaan alkoholin ja tupakan säännöllinen ja tiheä käyttäminen. (Berg ym. 2011, 172.)

Jatkokoulutussuunnitelmien puuttuminen tai huonon koulumenestyksen suhde ennenaikaiseen kuolemaan ei ole yksiselitteinen. Heikko koulutustaso ja jatkokoulutuksen puute voivat viitata päihteiden käyttöön ja sitä kautta heikkoon elämänhallintaan. Vanttajan ja Järvisen (2004) mukaan on myös mahdollista, että jatkokoulutuksen puute aiheuttaa nuoren elämänsä aikana jo varhaisessa vaiheessa pitkäaikaisiakin työttömyyden kokemuksia ja keskimääräistä heikomman aseman työmarkkinoille kiinnittymisessä. (Berg ym. 2011, 178.)

Tutkimuksen perusteella erityisen tuen ja huomion kohteena tulisi olla ne nuoret, jotka ovat jäämässä jatkokoulutuksen ulkopuolelle peruskoulun jälkeen ja ne lapset ja nuoret, joilla esiintyy jo varhaisessa vaiheessa runsaasti huono-osaisuutta, joka ilmenee usealla eri elämän ulottuvuudella. Nuorten huono-osaisuustekijöiden kasautumisen ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi tämänkin tutkimuksen tuloksena on ongelmien varhainen toteaminen ja niihin puuttuminen sekä nuorille ja heidän läheisilleen tarjottu tuki. Nuorten syrjäytymisen ja huono-osaisuuden yhteydessä nostetaan yleensä esille polarisaatio, joka tarkoittaa tässä yhteydessä nuorten jakautumista myös hyvinvoinnin ja pahoinvoinnin suhteen. Siitä huolimatta, että

suurin osa nuoristamme voi hyvin on olemassa joukko nuoria, joilla huono-osaisuuden ongelmat ovat erityisen vaikeita. (Berg ym. 2011, 179.)

3.7 Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen – Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa?

Sipilä, Kestilä ja Martikainen ovat vuonna 2011 julkaistussa raportissaan siteeranneet tutkimustaan, missä he keskittyivät kahteen nuoruuden keskeiseen siirtymävaiheeseen; koulutukseen ja työmarkkinoille siirtymiseen. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää miten merkittävä tekijä koulutus tai sen puute on 2000-luvulla nuorten työmarkkinoilla selviytymisen kannalta. (Sipilä, Kestilä & Martikainen 2011, 122.)

Nuoruusiän tekijöiden rinnalle koulutuksen ja työttömyyden yhteyden tarkasteluun on otettu myös lapsuusympäristön tekijöitä. Tutkimus kuvaa, minkälainen yhteys koulutuksella on työttömyyteen, sekä sitä miltä osin havaitut yhteydet johtuvat lapsuuden ja nuoruuden tekijöistä. Tutkimusaineisto pohjautuu vuosien 1987–2003 työssäkäynnin pitkäaikaisaineistoihin. Lapsuuden ympäristöstä tutkijat ottivat huomioon vanhempien koulutustason, vanhempien työmarkkinatilanteen, perheen tulotason sekä perhetyypin. Nuoruuden olosuhteista taas huomioitiin asuinalue ja perhetyyppi. Tässäkin tutkimuksessa oli tilastollinen tutkimusmetodi pääosin käytössä. (Sipilä ym. 2011, 122.)

Koulutuksen vähäisyys tai puute oli tutkimuksen mukaan sekä miehillä että naisilla merkittävä työttömyyden riskitekijä. Miehillä alhainen koulutustaso oli kuitenkin voimakkaammin yhteydessä työttömyyteen. Miehillä pelkän peruskoulun suorittaneiden riski ajautua työttömäksi oli lähes kuusinkertainen verrattuna vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneisiin. Pelkän peruskoulun suorittaneilla naisilla vastaavasti riski joutua työttömäksi oli lähes nelinkertainen verrattuna vähintään ylioppilastutkinnon suorittaneisiin naisiin. Ammatillisen koulutuksen suorittaneiden työttömyysriski oli vähintään ylioppilaisiin nähden yli kaksinkertainen. Työttömyyttä kokeneiden joukossa koulutuksen puute oli myös pitkittynyttä työttömyyttä ennustava asia. (Sipilä ym. 2011, 125.)

Lapsuuden ympäristötekijöistä työttömyyteen oli voimakkaimmin yhteydessä molemmilla sukupuolilla se, että vanhemmilla ei ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta. Nuoren työttömyysriskiä nosti myös vanhemman tai molemman vanhemman työttömyys sekä perheen kuuluminen alimpaan tuloluokkaan. Pitkittyneeseen työttömyyteen vaikuttaneet lapsuuden ympäristötekijät olivat hyvin samanlaisia kuin työttömyyteen vaikuttaneet. (Sipilä ym. 2011, 125.)

Nuoruuden riskitekijöistä pääkaupunkiseudun ulkopuolella asuminen oli yhteydessä suurempaan työttömyyden riskiin sekä naisilla että miehillä. Myös nuoruuden perhetyyppi oli yhteydessä työttömyyteen: yksinasuvista miehet, lapsuudenkodissa asuvat miehet, yksinhuoltajamiehet ja avoliitossa perheellisinä olevat miehet olivat suuremmassa työttömyyden riskissä verrattuna avioliitossa asuviin perheettömiin tai perheellisiin miehiin. Naisilla sen sijaan perheellisyys lisäsi työttömyyden riskiä, kun taas kaikista pienin työttömyyden riski on naisilla, joilla ei ole lapsia huollettavanaan. Yksinhuoltajanaisten työttömyyden riski oli taas huomattavasti avioliitossa olevia perheellisiä suurempi. Pitkittyneen työttömyyden riski oli myös yksinhuoltajilla muita suurempi. (Sipilä ym. 2011, 125.)

Tutkimuksen mukaan koulutuksen yhteys työttömyyteen on erittäin voimakas, vaikka lapsuuden ja nuoruuden olosuhteiden vaikutus työttömyyteen ja koulutukseen otetaankin huomioon. Tulosten mukaan vaikuttaa siltä, että juuri koulutuksen puute jakaa nuoria varsin vahvasti työmarkkinoilla pärjääviin ja niihin, joilla on työmarkkinoilla tai sinne pääsyssä ongelmia. On silti todettava, että lapsuuden ja nuoruuden elinolosuhteilla oli tutkimustulosten mukaan selvä yhteys nuoruusajan työttömyyteen. Polarisaatio hyvin ja huonosti työmarkkinoilla pärjääviin ilmeni selvemmin miehillä. (Sipilä ym. 2011, 129.)

3.8 Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mietintö – Nuorten syrjäytyminen

Eduskunnan tarkastusvaliokunta halusi kartoittaa keinoja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen. Tutkimuksen teki Kuntoutussäätiö ja se valmistui loppuvuodesta 2013. Tutkimuksen tavoitteena oli saada tutkimustietoa myös eri hankkeiden toimivuudesta, viranomaisten toiminnasta nuorten syrjäytymisen vastaisessa työssä

sekä kolmannen sektorin ja vapaaehtoistoiminnan roolista nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Näiden lisäksi tutkimuksella haluttiin saada esiin nuorten syrjäytymisen ehkäisyn hyviä käytänteitä. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp.)

3.8.1 Nuorten syrjäytymisen taustaa

Syrjäytymistutkimuksen mukaan keskeisimpiä syitä nuorten syrjäytymiseen ovat mielenterveys- ja päihdeongelmat. Myös korkean elintasomme mukanaan tuoma teknologian kehitys on nostanut vaatimustasoa koulutus- ja työmarkkinoilla. Monilla aloilla avustavat työtehtävät ovat kadonneet. Aikaisemmin avustaviin töihin hakeutuivat juuri ilman koulutusta olevat nuoret. Erilaisten oppimisvaikeuksien rooli on nousut esille voimakkaasti, sillä kykenemättömyys tai haluttomuus teoreettisia opintoja kohtaan sulkee nuoren helposti työmarkkinoiden ulkopuolelle. Korkea työttömyys vaikeuttaa nuorten pääsyä työmarkkinoille ja perheissä työttömyys taas heikentää vanhempien kykyä tarjota hyvät kasvuolosuhteet lapsille ja nuorille. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 3.)

Kun syrjäytyneiksi luokitellaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneet 20–29-vuotiaat, syrjäytyneiden lukumääräksi on arvioitu tässäkin tutkimuksessa noin 50 000 nuorta, joista 2/3 on miehiä. Syrjäytymiskehitystä voidaan kuvata myös työkyvyttömyyseläkkeelle jäävien nuorten määrällä. Kelan tilastojen mukaan Suomessa jää vuosittain työkyvyttömyyseläkkeelle 1500–1600 alle 30-vuotiasta nuorta mielenterveys- tai käytöshäiriöistä johtuen. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 3.)

Nuorten syrjäytyminen aiheuttaa kansantaloudellisia menetyksiä, kasvattaa julkisen taloutemme menoja sekä vähentää verotulojen määrää. Valtiontalouden tarkastusvirasto on arvioinut, että yhden nuoren huono-osaisuustekijöiden kasautuminen sekä syrjäytyneeksi joutuminen työmarkkinoilta tulee maksamaan ennen hänen 60 ikävuottaan noin miljoona euroa. Tämän laskelman mukaan vuosittainen kustannus olisi 25 000 euroa yhden henkilön kohdalla. Nuorten syrjäytyminen aiheuttaa tuotannon menetysten lisäksi kustannuksia valtiolle ja kunnille. Suurin osa kustannuksista muodostuu syrjäytyneille ja syrjäytymisriskissä

oleville nuorille suunnatuista palveluista sekä heille maksetuista tulonsiirroista. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 4.)

Toimeentulotukea saavista henkilöistä suurempi osa on syrjäytymisuhan alla kuin työttömyyspäiväaahaa saavista henkilöistä. Toimeentulotukea sai vuonna 2012 noin 260 000 kotitaloutta. Syrjäytymisen ehkäisemiseen käytettyjä varoja on valtion ja kunnan tasolla vaikea arvioida. Syrjäytymistutkimuksen laskelmien mukaan syrjäytymisen vastaiseen työhön käytetään vuositasolla yhteensä noin 232 miljoonaa euroa. Tästä summasta koulupudokkaiden koulutukseen tukevien palveluiden osuus on 74 miljoonaa euroa, työllistymistä tukevien palveluiden osuus taas 74 miljoonaa euroa. Peruskoulun suorittamista tukevien palveluiden osuus on 50 miljoonaa euroa sekä työ- ja toimintakykyä tukevien palveluiden osuus 30 miljoonaa euroa. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 6.)

Tarkastusvaliokunnan mietinnössä viitataan taloustieteen nobelistin James Heckmanin (2006) tutkimukseen, jossa hän on tarkastellut lapsiin ja nuoriin kohdistuneiden investointien tuottavuutta. Tutkijan mukaan lapsiin ja nuoriin investoidut tukitoimet tuottavat paremmin kuin mitkään muut investoinnit. Hänen tutkimustulostensa mukaan lapsiin ja nuoriin kohdennetut investoinnit ovat kannattavia lyhyellä sekä pitkällä aikavälillä. Lapsiin ja heidän perheisiinsä kohdennettu raha tuottaa moninkertaisen tuoton. Varhaislapsuuden aikana tehdyt tukitoimet ovat sosiaalisesti kestäviä sekä tasa-arvoa ylläpitäviä. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 6.)

Julkisten palveluiden leikkaus 1990-luvun laman jäljiltä kohdistui kuntien palveluihin, joilla on aina ollut keskeinen merkitys nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Ehkäisevän toiminnan ja korjaavan toiminnan kustannuserot ovat merkittäviä. Asiantuntijakuulemisissa saatujen tietojen mukaan 1990-luvulla ehkäisevistä palveluista ja avopalveluista säätäneet kunnat ovat joutuneet myöhemmin käyttämään kallista erikoissairaanhoidon laitoshoidoa sekä lasten ja nuorten mielenterveyttä tukevia palveluita. Leikkaukset kohdistuivat lasten hyvinvoinnin kannalta merkittäviin palveluihin, kuten neuvolapalveluihin, päivähoitoon, esi- ja perusopetukseen, lukioon, ammatilliseen koulutukseen sekä vapaa-ajan toimintoihin. Tarkastusvaliokunnan mukaan erityisen huolestuttavaa on, että ennaltaehkäisevien palveluiden osuus on

jäänyt korjaavien palveluiden jalkoihin. Resursseja pitäisikin kohdentaa jatkossa eri tavoin. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 7.)

3.8.2 Haasteet ja mahdollisuudet nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Nuoren syrjäytyminen on pitkä prosessi, josta on nähtävissä merkkejä jo ennen kouluikää. Osalla lapsista huolenaiheet voidaan tunnistaa jo neuvolassa. Yksilön syrjäytymisen kannalta tärkeät elämänvaiheet ovat varhaislapsuudessa ja iso merkitys on koko perheen hyvinvoinnilla. Varhaisen tuen onnistuminen vaatii onnistunutta yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Keskeisessä asemassa on puuttua ja hoitaa perheiden päihde- ja mielenterveysongelmia. Riittävät ja laadukkaat peruspalvelut takaavat parhaan pohjan syrjäytymisen ehkäisemiselle. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 8.)

Valiokunnan mukaan myöskään nuorten päihde- ja mielenterveyspalvelut eivät tavoita riittävällä tavalla avun tarpeessa olevia nuoria. Hoitoon pääsy on vaikeaa, ja hoidon piiriin pääsee vasta kun ongelmat ovat suuria. Päihdeongelmien on todettu lisäävän nuorten syrjäytymisen riskiä, ja ne ovat este kouluttautumiselle ja työllistymiselle. Nuorten kasvuympäristön liittyvä taloudellinen huono-osaisuus ei niinkään heikennä heidän tulevaa työmarkkina-asemaansa. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 11.)

Nuorisotyön ongelmana on usein nuoren ohjaus eteenpäin. Kun tavataan syrjäytynyt tai syrjäytymisvaarassa oleva nuori, niin hänelle ei välttämättä ole saatavissa soveltuvia hoidollisia ja kuntoutuksellisia palveluita. Lääkinnälliseen kuntoutukseen pääseminen kuitenkin helpottui vuoden 2014 alusta, kun kuntoutuksen myöntämisen ehdot keventyivät. Nyt voi ammatillista kuntoutusta saada myös ne nuoret, jotka ovat vaarassa syrjäytyä työelämästä, ennen kuin ovat sinne edes päässeet. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 11–12.)

3.9 Nuoret luukulla — Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä

Nuoret luukulla on Nuorisotutkimusseuran ja Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä vuonna 2015 valmistunut tutkimus. Tutkimukseen on haastateltu nuoria palveluiden käyttäjinä. Haastateltujen nuorten kokemuksia on tarkoituksenmukaista hyödyntää syrjäytymisen vastaisessa työssä. Tutkimuksessa haastateltiin nuorten lisäksi, TE-toimistojen ja työvoiman palvelukeskuksen henkilökuntaa, etsivän nuorisotyön henkilökuntaa, sekä nuorten tieto- ja neuvontapisteessä työskenteleviä. Haastattelut tehtiin Espoossa ja Kouvolassa. (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 42–43.)

Työntekijöistä suurimmalla osalla oli jokin sosiaalialan koulutus, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sosionomi tai sosiaalihoaja. Kaikista haastatelluista 10 oli työntekijöitä ja nuoria oli 19. Haastatellut nuoret olivat 18–29-vuotiaita. Nuorilta kysyttiin haastattelussa heidän käyttämistään palveluista, sekä palveluiden toimivuudesta. Työntekijöiden haastattelut taas käsittelivät nuoria asiakasryhmänä ja kohtaamisia heidän kanssaan. (Aaltonen ym. 2015, 44.)

3.9.1 Työntekijöiden ajatuksia nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä ja palvelujen toimivuudesta

Nuorten ominaispiirteenä on työntekijöiden mukaan suuntautuminen tulevaisuuteen. He pohtivat keinoja miten pääsisivät esimerkiksi palvelujärjestelmästä eroon. Nuorten erityispiirteenä on, että he osaavat käyttää muita ikäryhmiä paremmin sähköisiä palveluita. Toisaalta nuoret taas ovat vanhempia ikäryhmiä tietämättömämpiä sosiaaliturvasta ja yhteiskunnan eri palveluista. (Aaltonen ym. 2015, 50.)

Hyvään asiakaskäyntiin työntekijöiden mukaan liittyy se, että kummallekin osapuolelle tulee tunne kohtaamisesta ja luottamuksesta. Moniammatillisuus ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa koettiin pääosin positiivisena asiana. Työntekijät toivat kuitenkin esille, että nuoren monet yhteistyötahot saattavat olla ongelmallisiakin. Yhteistyötahojen runsaus voi pahimmillaan johtaa siihen, ettei kenelläkään ole kokonaisvastuuta nuoresta. (Aaltonen ym. 2015, 52–55.)

Työntekijöitä voi kuvailla ”kopin ottajina” asiakkaista. Yksittäisellä työntekijällä on valta auttaa ja ohjata nuoria, mutta hänen organisaationsa antaa kuitenkin työlle raamit. Mielenterveysongelmista kärsivät nuoret aiheuttavat erityisesti huolta työntekijöille, koska heille ei saa useinkaan riittävän nopeasti apua. (Aaltonen ym. 2015, 58.)

Nuorten kuuleminen on keskeinen taito nuorten kanssa työskennellessä. Palveluiden kehittäminen nuorten tarpeiden mukaisesti on erittäin tärkeää nuorten osallisuuden lisäämiseksi. Nuorten kanssa toimiessa pitää sisäistää, että nuori itse on toimija, eikä vain kohde jolle työntekijä syöttää tietoa. Sosiaalinen vahvistaminen on myös määritelty vuonna 2006 voimaan tulleessa nuorisolaissa. Sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan tässä yhteydessä nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen ylläpitämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Aaltonen ym. 2015, 66.)

Tärkeää on huomata, että nuoret eivät välttämättä koe olevansa itse syrjäytyneitä. Keskustelu syrjäytymisestä on työntekijöiden mielestä usein yksiulotteista ja ulkoapäin asetettua. Keskustelu aiheesta on helposti syyllistävää. Aihe herättää ajatuksia siitä, onko väärin elää normien ulkopuolella. Kuten aiemmin on jo todettu nuorten elämäntilanteeseen vaikuttavat monet ylisukupolvisen huono-osaisuuteen, vähävaraisuuteen sekä koulutuksen rakenteisiin liittyvät, nuorista itsestään riippumattomat asiat. (Aaltonen ym. 2015, 67.)

Työntekijöiden mukaan hallinnollisissa tehtävissä olevat eivät välttämättä ymmärrä, että nuorisotakuu ei auta kaikkia nuoria. Kaikista vaikeimmissa tilanteissa elävät nuoret eivät hyödy nuorisotakuusta, koska eivät ole opiskelu- ja työkuntoisia. Nuorisotakuu ei nimestään huolimatta takaa palveluja kaikista huonoimmassa asemassa oleville nuorille. (Aaltonen ym. 2015, 69.)

Työntekijöiden mielestä tarkkoihin kellonaikoihin sidotut palvelut eivät palvele syrjäytymisuhan alla olevia tai jo syrjässä olevia nuoria. Nuorten ajan hahmottamisessa saattaa olla ongelmia ja siksi he eivät saavu sovituille ajalle. Silloin kun nuorella on halu ja yritys päällä, hänen pitäisi päästä mahdollisimman pian keskustelemaan asioistaan, eikä esimerkiksi vasta kuukauden päästä. (Aaltonen ym. 2015, 72–74.)

Tieto- ja neuvontapalveluiden käyttö edellyttää nuorelta aktiivisuutta ja ulospäänsuuntautuneisuutta. Nuorella pitäisi olla myös tietoutta siitä, mitä palveluita on saatavilla. (Aaltonen ym. 2015, 75.) Edelliset vaateet ovat mielestäni kohtuuttomia syrjäytymisuhassa tai jo syrjäytyneille nuorille. Näin vaativa palvelurakenne ei palvele heikoimmassa asemassa olevia nuoriamme.

3.9.2 Nuorten ajatuksia palveluiden toimivuudesta syrjäytymisen ehkäisyssä

Nuorten haastatteluista saadaan arvokasta tietoa heidän ajatuksistaan palvelujärjestelmän käyttäjinä. Tutkimuksen nuoria yhdistää se, että he kaikki ovat yhden tai useamman palvelun asiakkaita ja heistä suurin osa ei ole ollut tutkimushetkellä koulutuksessa tai työelämässä. Näiden nuorten voidaan sanoa kuuluvan niin sanottujen NEET-nuorten ryhmään. (Aaltonen 2015, 76.)

Tutkijat jakoivat nuoret elämänhistorian, koulutuksen, työkokemuksen ja muun elämäntilanteen mukaan kolmeen eri ryhmään. *Elämän kolhimilla* nuorilla oli elämässään niin suuria ongelmia, että ilman näiden ongelmien hoitamista työ- tai koulutuspaikan hankkiminen oli lähes mahdotonta. Näihin ongelmiin lukeutuivat esimerkiksi asunnottomuus, mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö, vaikeat oppimisvaikeudet ja täydellinen perheen tuen puute. *Puolivalmiiden ryhmään* kuului nuoria, jotka olivat matkalla työntekijöiksi. He olivat ehtineet aloittaa yhden tai useamman koulutuksen, mutta olivat keskeyttäneet ne. Näillä nuorilla oli kuitenkin motivaatiota hankkia koulutus tai työpaikka. Kolmannessa ryhmässä, jota tutkijat kutsuivat *taantumän uhreiksi*, nuorilla oli koulutus, työkokemus ja motivaatiota, mutta heiltä puuttui koulutustaan vastaava työ. Nämä nuorten ryhmät eivät olleet kuitenkaan tarkkarajaisia, eivätkä pysyviä, vaan niiden välissä tapahtui liikettä. (Aaltonen ym. 2015, 76–77, kursivointi K.P.)

Nuorilla oli erilaisia tapoja puhua syrjäytymisestä. Osa nuorista piti syrjäytymisen lähtökohtina nuorisotakuun ja työ- ja elinkeinopalveluiden toimimattomuutta sekä työpaikkojen riittämättömyyttä. Toinen nuorten tapa puhua syrjäytymisestä oli viitata sosiaalisista suhteista syrjäytymiseen tai syrjäyttäviin käytäntöihin. Tässä ryhmässä nuoret näkivät yhteyttä syrjäytymisellä koulukiusaamiseen ja masennukseen. Kolmas

nuorten tapa puhua syrjäytymisestä oli miettiä sitä, että sellainen ihminen joka määrittellään ulkoapäin syrjäytyneeksi voi olla itse tyytyväinen elämäänsä. Neljäs nuorten tapa puhua syrjäytymisestä oli korostaa yksilön vastuuta omasta tilanteestaan. (Aaltonen ym. 2015, 122–123.)

Nuoret nostivat esille syrjäytyneiden nuorten sijaan termin syrjäytetyt nuoret. Heidän mielestään ei pitäisikään puhua syrjäytyneistä nuorista, vaan ennen kaikkea syrjäytetyistä nuorista. Syrjäyttämiseen kuului nuorten mielestä heidän pyörimisensä erilaisilla kursseilla, jotka eivät lopulta johtaneet mihinkään. Nuoret kokivat nämä erilaiset kurssit usein turhauttavina ja ne lisäsivät epäluottamusta yhteiskuntaa ja myös heidän tulevaa työllistymistään kohtaan. Osa haastatelluista nuorista pohti, onko syrjäytyneitä nuoria edes olemassa, vai onko sana vain teoreettinen määritelmä. (Aaltonen ym. 2015, 122.)

Tähän tutkimukseen valikoituneiden haastateltavien vastaukset antoivat pääasiallisesti myönteisen kuvan nuorten ja työntekijöiden kohtaamisista luukulla. Työntekijät olivat herkällä korvalla osallisina nuorten tukemisessa ja auttamisessa ja nuoret olivat haastattelujen mukaan tyytyväisiä palveluihin ja arvostivat saamaansa tukea. Nuoret ja työntekijät esittivät kuitenkin paljon kritiikkiäkin rakenteita kohtaan, kuten aktivointitoimenpiteitä ja palveluita kohtaan, joista osa nähtiin jopa lannistavina. Samoin kuin nuoret, työntekijätkin kokivat vaihtuvuutensa ongelmallisena asiana. (Aaltonen ym. 2015, 125.)

Työntekijöiden näkökulmasta osa nuorista selviää eteenpäin pienellä ohjauksella, kun taas joillakin asiat ovat alkaneet mennä pieleen jo varhaisessa vaiheessa. Osalla nuorista oli huono-osaisuutta pitkältikin aikaväliltä. Ala- ja yläkoulussa oli ollut kiusaamista tai kiusatuksi tulemistä. Näiden ryhmien nuoret olivat myös keskeyttäneet ammatillisia opintojaan. Toisaalta myös kouluttautuneet nuoret olivat hakeneet monipuolisesti sellaisiakin töitä, jotka eivät vastanneet heidän ammatillista koulutustaan. (Aaltonen ym. 2014, 126.)

Vaikka haastateltujen nuorten välillä oli elämäntilanteissa eroja, kaikilla nuorilla haaveet hyvästä elämästä olivat melko samanlaisia. Työnteolla on nuorten elämässä edelleen tärkeä merkitys. Työttömyys ja toimeettomana oleminen ei ole suurimmalle

osalle nuorista oma valinta. Sen sijaan työttömyys johtuu pitkälti rakenteellisista ongelmista, johon palvelujärjestelmämme vaikutusmahdollisuudet ovat pienet. (Aaltonen ym. 2015, 127.)

3.10 Aikuissosiaalityön roolit ja sisällöt

Aikuissosiaalityön kehittäminen tuli Suomessa ajankohtaiseksi erityisesti 1990-luvun laman seurauksena. Vaikka taloudellinen tilanne laman mentyä korjaantuikin, yhteiskuntapolitiikassa tapahtui pysyviä muutoksia, joiden vaikutukset ulottuivat myös sosiaalityön toimintaympäristöihin. Ennätyksellisen korkealle noussut työttömyys ja samanaikainen julkisen sosiaaliturvan leikkaaminen johtivat vakaviin ongelmiin ihmisten toimeentulossa ja hyvinvoinnissa. (Tolonen 2012, 3.)

Työttömyysongelma oli vaikea sen laajuuden ja pitkäkestoisuuden vuoksi. Heikon taloudellisen suhdanteen seurauksena työttömyydestä kehittyi erittäin suuria ihmismääriä koskettava ilmiö. Työttömyys myös pitkittyi monen henkilön kohdalla. Pitkäaikainen työelämän ulkopuolelle jääminen alkoi näkyä syvenevinä toimeentulo-ongelmina, ylivelkaantumisenä sekä sosiaalisten ongelmien kärjistymisenä. (Tolonen 2012, 3.)

Sosiaalisten ja taloudellisten ongelmien kasaantuminen heikensivät monien yksilöiden siteitä yhteiskuntaan, tätä kehitystä alettiin kutsua syrjäytymiseksi. Minkään yksittäisen ongelman ei yksinään katsota aiheuttavan syrjäytymistä. Syrjäytymisen ytimenä nähdään useiden eri hyvinvointiongelmiensa kasautuminen. Laman aikana syrjäytymisen uhka alkoi näkymään sosiaalitoimen asiakkaiden määrän lisääntymisenä. (Tolonen 2012, 3.)

3.11 Kaksi Suomea – kasvaako eriarvoisuus

Koneen säätiön *Jakautuuko Suomi?* -ohjelman (2014–15) tavoitteena on lisätä ymmärrystä sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta sekä eriarvoisuudesta. Säätiö on rahoittanut toimittajien ja tutkijoiden yhteishankkeita, jotka pureutuivat eriarvoisuuteen ja sen käsittelyyn yhteiskunnassa. Tarkoituksena on tehdä teemaan

liittyvää tutkimusta ja tuoda tutkimuksen tuloksia julkisuuteen. (Koneen säätiön www-sivut 2016, kursivointi K.P.) Osana tätä ohjelmaa Koneen säätiö on rahoittanut Helsingin Sanomien (2015) ja Itä-Suomen yliopiston toteuttaman yhteistyöhankkeen *Kaksi Suomea – kasvaako eriarvoisuus* (Itä-Suomen yliopiston www-sivut 2016, kursivointi K.P).

Köyhyyskysely toteutettiin kesällä 2015 HS:n verkkosivujen kautta. Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 9800. Aineisto ei ole tilastollisesti edustava otos suomalaisista, koska vastaajat hakeutuivat kyselyyn itse HS:n kautta. Vastaajien määrä on kuitenkin paljon tavanomaista suurempi. Vastaajien isosta määrästä johtuen kyselyn perusteella saatiin luotettavaa ja vertailukelpoista tietoa. (Nykänen 2015.)

Hyvässä taloudellisessa asemassa olevien vastaukset olivat suurimmaksi osaksi kärkeviä, mutta ne kertoivat tärkeimmän osan tutkimuksen tuloksista. Mitä varakkaampia vastaajat olivat, sitä todennäköisemmin he näkivät köyhyyden köyhien omaksi syyksi. Varakkaiden vastaajien kuukausiansiot perheittäin olivat 15 500–250 000 euroa kuukaudessa. Köyhät taas kokivat, että myös yhteiskunnan rakenteilla on merkitystä köyhyyden syntyyn. Köyhäksi vastaajaksi määriteltiin, jos perheen kuukausiansiot olivat alle 500 euroa kuukaudessa. Hyvinvointisosiologian professori Juho Saaren mukaan käsitykset köyhyydestä varakkaiden ja köyhien välillä erosivat enemmän kuin ennalta kuviteltiin. (Nykänen 2015.)

Tutkimus osoittaa, että yhteiskunnan ”huipulla” olevat ovat täysin tietämättömiä köyhyydestä ja elämän kolhuista. Heidän mielestään yhteiskunta antaa kaikille ihmiselle mahdollisuuden pärjätä. Tulos on siksikin tärkeä, koska köyhyyttä koskevat päätökset tehdään yhteiskunnan huippupaikoilla. Päätöksiä tehdessä tulisi olla tietoinen siitä, miten eri ryhmien näkemykset ja kokemukset eroavat samasta asiasta. Saaren mukaan hallituksen tilannekuva köyhyydestä voi olla väärä ja heijastaa ryhmien välissä olevaa sosiaalista etäisyyttä. (Nykänen 2015.)

Vastoinkäymisistä köyhille tuttuja olivat muun muassa työttömyys, mielenterveysongelmat, vammaisuus, asunnottomuus, pitkäaikaissairaudet, lapsiperheiden ongelmat sekä ylivelkaantuminen. Useimmille varakkaille edellä mainitut asiat olivat täysin vieraita, kun taas köyhille ne olivat hyvinkin tuttuja omassa

tai läheisten elinpiirissä. Heille itselleen ja läheisille oli kasaantunut kyseisiä ongelmia. (Nykänen 2015.)

Köyhyyskyselyn mukaan vastaajien mielestä tärkeimmät autettavien kohderyhmät olivat lapsiperheet ja vanhukset, tästä sekä köyhät että rikkaat olivat hämmästyttävän yksimielisiä. Vähiten auttamishalua oli päihdeongelmista kärsiviä ja pitkäaikaistyöttömiä kohtaan. Yllättävää oli, että vaikka ihminen olisi nähnyt läheltä kyseisten ryhmien edustajia, auttamishalua oli vähäistä. (Nykänen 2015.)

4 KEINOJA SYRJÄYTYMISEN ENNALTAEHKÄISEMISEEN

Syrjäytymisen ymmärtäminen lapsuudesta aikuisuuteen etenevänä prosessina tuo esille lapsuuden elinolojen ja erilaisten siirtymävaiheiden merkityksen. Syrjäytymisen ehkäisyssä on erittäin tärkeää paikantaa sosiaalisten ongelmien ylisukupolvista periytymistä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

Lasten, nuorten ja perheiden kohtaamisessa sosiaalialan työntekijän rooli tukijana ja motivoijana on keskeisellä sijalla. Sosionomin työkenttä ulottuu kaikkiin syrjäytymisen ehkäisyyn tähtääviin työmuotoihin ja käytettäviin keinoihin lapsiperheiden tukijasta, aina työ- ja elinkeinotoimistosta käsin tehtävään syrjäytymistä ehkäisevään työhön.

4.1 Alle kouluikäisen lapsen ja hänen perheensä tukeminen

Lapsen ja hänen perheensä hyvinvoinnin edistämässä ja syrjäytymisen ehkäisemisessä on merkityksellistä se, että tukea on saatavilla lapsen, nuoren ja perheen arjessa. Varhaisen tuen merkitys korostuu, koska ennen kouluikää tehdyt tukitoimet ovat tutkimuksien mukaan kaikkein vaikuttavampia. Anneli Lämsä (2009) totesi myös tutkimuksensa tuloksissa varhaisen tuen merkityksen lasten ja nuorten turvatun kehityksen takaamiseksi, jolloin toiminnassa on lähtökohtaisesti kyse

sosiaalipedagogiikan mukaisesta auttamisesta elämänhallintaan. (Lämsä 2009, 220–235; Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014vp, 6.)

Uudistetussa sosiaalihuoltolaissa on otettu huomioon entistä paremmin lapsiperheiden palvelut ja lapsen etu kokonaisuudessaan. Laissa on säädetty lapsen ja nuoren asemasta seuraavasti: kaikissa sosiaalihuollon toimissa, joihin lapsi liittyy, on ensisijaisesti otettava huomioon hänen etunsa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, miten eri toimenpiteiden vaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat parhaiten lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon. Tärkeää lain mukaan on turvata lapsen kasvuympäristö sekä hänen ruumiillinen ja henkinen koskemattomuutensa. Tärkeää on myös turvata lapsen ja nuoren itsenäistymisen sekä kasvamisen vastuullisuuteen. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 5 §.)

4.1.1 Lapsiperheiden kotipalvelu työmuotona

Kotipalvelun kohdentamista lapsiperheisiin vähennettiin säästöjen vuoksi, laman seurauksena 1990-luvulla. Lapsiperheiden kotipalvelua käytti vuonna 1990 noin 52 000 lapsiperhettä, kun palvelua käytti vuonna 2013 enää 9000 perhettä maassamme. Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteeri Mirjam Kallandin mukaan kotipalvelun poistaminen lapsiperheiltä oli virhe. Kymmenet tuhannet lapsiperheet saivat apua ilman lastensuojelun asiakkuutta. Avun poistaminen lisäsi lastensuojelun menoja merkittävästi. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä lähes kaksinkertaistui vuosien 1995 ja 2013 välisenä aikana. Huostaanotettuja lapsia oli vuonna 2013 noin 19 000. Muutoksien myötä lastensuojelusta tuli kunnille merkittävä menoerä, joka vei suuremman summan rahaa kuin esimerkiksi lukiokoulutus, vaikka kohdejoukko oli paljon pienempi. (Koponen & Repo 2014.)

Julkisuudessa on kannettu huolta lapsiperheiden jaksamisesta vaikeissa elämäntilanteissa. Uuden sosiaalihuoltolain mukaan perheenjäsenille on järjestettävä kotipalvelua (1301/2014,19§) esimerkiksi perheenjäsenen vamman, sairauden, uupumuksen, tai muun erityisen perhetilanteen vuoksi. Myös vanhempien avioero, vaikeat ongelmat parisuhteessa tai muut kuormittavat tekijät voivat aiheuttaa

avuntarpeen. Uudistus antaa kunnille loistavan mahdollisuuden toimia, niin että lastensuojelussa on riittävästi työntekijöitä suhteessa asiakasmääriin. (Hämeen-Anttila 2014.) Kotipalvelun lisäksi myös perhetyötä, tukihenkilöitä ja tukiperheitä on oltava saatavilla ilman lastensuojelun asiakkuutta. (Kuntatyöntajien www-sivut 2015.)

Asiakasmäärät vähenevät lastensuojelussa, kun ennaltaehkäiseviä palveluita kuten esimerkiksi kotipalvelua ja perhetyötä voi saada ilman lastensuojelun asiakkuutta. Ennaltaehkäisevien palveluiden lisääminen lapsiperheille ja lastensuojelutyön oikeanlainen kohdentaminen voi saada aikaan sen, että raskaat lastensuojelun toimenpiteet vähenevät. Kuntien vastuulla onkin varautua painopisteen siirtymiseen perheiden kanssa työskennellessä ja kuntalaisten on saatava tietoa, mistä näitä kevyempiä palveluita ja tukea voi hakea. (Hämeen- Anttila 2014.)

Esimerkiksi Porin kaupunki myöntää harkinnan mukaan lapsiperheille palvelusetelitä, joilla perhe voi ostaa kotipalvelua perusturvan palveluseteliyrittäjäksi hyväksytyiltä palveluntuottajilta. Palveluntuottajat ovat yksityissektorin toimijoita. Palvelusetelin hakemisesta ja käyttämisestä perhe voi keskustella lapsiperheiden kotipalvelun palvelusetelistä vastaavan sosiaaliohjaajan kanssa. Sosiaaliohjaaja tekee tarvittaessa kotikäynnin perheeseen, jolloin määrittellään asiakkaan palvelutarve ja oikeus kyseiseen palveluun. Lapsiperheiden kotipalvelun tavoitteena on tukea asiakkaiden hyvää elämänlaatua ja itsenäistä suoriutumista arjesta. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Lapsiperheiden kotipalvelusetelit ovat tarkoitettu perheisiin, joissa on alle kouluikäisiä tai alakouluikäisiä lapsia, apu on pääosin tarkoitettu lasten kasvatuksen ja hoidon avuksi. Tärkeitä kriteereitä ovat muun muassa vanhemmuuden ja arjenhallinnan tukeminen sekä koko perheen toimintakyvyn tukeminen. Lapsiperheiden kotipalvelussa korostuu ennaltaehkäisevä työote. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

4.1.2 Perhetyön merkitys lapsiperheille

Perhetyö on myös sosiaalihuoltolain (1301/2014, 18 §) mukainen palvelu, eikä vaadi lastensuojelun asiakkuutta. Lastensuojelun asiakkaana olevalla lapsella ja hänen perheellään on kuitenkin oikeus sosiaalihuoltolain mukaiseen perhetyöhön tai lastensuojelulain mukaiseen tehostettuun perhetyöhön. Perhetyö pohjautuu sosiaalihuoltolain mukaiseen palvelutarpeen arviointiin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

Perhetyö on koko perheen hyvinvoinnin tukemista. Perhetyön tarkoituksena on perheen voimavarojen vahvistaminen sekä vuorovaikutuksen parantaminen perheessä. Perhetyötä voidaan tehdä ennaltaehkäisevänä ja niin sanottuna korjaavana työnä. Perhetyö on tavoitteellista ja pitkäjänteistä perheen kotona tapahtuvaa työtä. Perhetyön yhtenä tavoitteena on syrjäytymisen ehkäiseminen. Perhetyötä järjestetään kunnissa eri tavoin. Perhetyöntekijöiden nimikkeitä ovat esimerkiksi sosiaaliohjaaja, perheohjaaja tai perhetyöntekijä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.) Esimerkiksi Porissa ennaltaehkäisevä perhetyö ja lastensuojelun avohuollon tukitoimena tehtävä perhetyö ovat eriytettyjä. Perhetyö on asiakkaille maksutonta. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Perhetyön tavoitteena on tarjota lapsiperheille tukea varhaisessa vaiheessa heti huolen havaitsemisen jälkeen. Oikeaa aikaan annetulla tuella on mahdollista ehkäistä perheiden ongelmien syventymistä, lasten ja nuorten syrjäytymistä sekä tarvetta esimerkiksi lastensuojeluun. Kotiin vietävien palveluiden avulla on voitu vähentää korjaavien palvelujen tarvetta ja vähentää sosiaalihuollon kustannuksia. Helsingissä on lasten kiireellisten sijoitusten ja huostaanottojen määrä laskenut vuonna 2014. Perhetyötä lisäämällä on voitu vähentää pienten lasten laitoksissa vastaanottopaikkojen määriä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

Perhetyötä voidaan pitää matalan kynnyksen palveluna. Käytännöt vaihtelevat siinä, millä tavoin perhetyön yksikköön voidaan ottaa yhteyttä. Esimerkiksi Helsingissä perheet voivat hakeutua palvelun piiriin ottamalla itse yhteyttä suoraan perhetyötä tekeviin sosiaaliohjaajiin. Porissa taas perhetyön asiakkaaksi pääsee esimerkiksi neuvolan lähetteellä. Perhetyössä käytetään erilaisia menetelmiä, jotka määräytyvät

asiakkaan tarpeista käsin. Tärkein perhetyön työmenetelmistä on keskustelu, jossa korostuu vastavuoroinen kohtaaminen asiakkaan kanssa sekä ratkaisukeskeinen työote. (Porin kaupungin www-sivut 2016; Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

4.1.3 Varhaiskasvatuksen ja neuvolan merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on antaa kaikille lapsille taitoja ja valmiuksia, joita he tarvitsevat voidakseen hyödyntää kykynsä mahdollisimman hyvin. Eurooppa 2020 -strategian tavoitteena on myös korkealaatuisen varhaiskasvatuksen avulla saavuttaa koulunkäynnin keskeyttävien nuorten osuuden vähentäminen alle 10 prosenttiin ja vähintään 20 miljoonan ihmisen saamista pois köyhyysriskin ja sosiaalisen syrjäytymisen parista. (Varhaiskasvatus on kestävä kehitystä 2012.)

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan tavoitteellista lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostamaa kokonaisuutta, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista sekä edistää hänen hyvinvointiaan. Jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Vanhemmat kuitenkin päättävät lapsensa osallistumisesta siihen. Koulun aloitusta edeltävä esiopetus on osa varhaiskasvatusta, esiopetukseen osallistuminen tuli velvoittavaksi elokuusta 2015 alkaen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

Varhaiskasvatuksen merkitystä syrjäytymisen ehkäisemisessä korostaa myös lastenpsykiatri Jukka Mäkelä. Hänen mukaansa lapsiperheiden peruspalveluissa on parinkymmenen vuoden aikana tehty vakavia virheitä. Neuvoloiden perhevalmennusta karsittiin sekä kotipalvelut ajettiin menneinä vuosina alas. Kaikki tämä tehtiin, vaikka tiedettiin, että vanhemmuuteen valmentaminen ehkäisee lapsen käytösongelmia ja kotiin tuotava tuki vähentää lapsen mielenterveys- ja käytösongelmia. Mäkelä onkin vakuuttunut, että syrjäytymistä voidaan ehkäistä oikein suunnatuilla toimilla ja työmuodoilla lasten kanssa, kunhan se tehdään riittävän ajoissa. Hyvinvointia ja arjessa selviytymistä on tuettava huomioiden lapsen ja nuoren kokonaistilanne,

painopisteen ollessa ennaltaehkäisevässä työssä varhaiskasvatuksessa, neuvolassa ja koulussa. (Wilskman 2012, 2.)

Neuvolan tehtävänä on edistää alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia. Merkittävänä tavoitteena on myös kaventaa perheiden välisiä terveyseroja. Lastenneuvolassa seurataan ja edistetään lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kasvua ja kehitystä. Lastenneuvolatyön tavoitteena on myös perheiden psykososiaalinen tukeminen, jolloin tärkeää on tukea vanhempia turvallisessa ja lapsilähtöisessä kasvatuksessa. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

Parhaat tulokset saadaan kun neuvolan ja varhaiskasvatuksen väliseen yhteistyöhön panostetaan ja pidetään lapsi ja perhe keskiössä. Neuvolan ja varhaiskasvatuksen kautta lasta ja perhettä voidaan tarvittaessa ohjata muiden täydentävien palveluiden piiriin kuten esimerkiksi perheneuvolaan, joka on matalan kynnyksen palvelua, eikä tarvitse yhteistyötahoilta lähetettä, vaan perhe voi ottaa itsekin yhteyttä sinne.

Kolmannen sektorin ja seurakuntien tuki lapsiperheille on mittavaa syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävää työtä. Esimerkiksi Mannerheimin lastensuojeluliiton ja eri seurakuntien toimintoina järjestetään lapsille ja perheille ohjelmaa erilaisten kerhojen ja leirien puitteissa.

4.2 Peruskouluikäisen lapsen ja nuoren tukeminen

Laadukas perusopetus kuuluu kaikille lapsille ja nuorille. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt kunnille valtionavustusta tavoitteena edistää esi- ja peruskouluikäisten koulutuksellista tasa-arvoa sekä erityisopetuksen laatua. Valtioneuvoston hyväksymän koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan hallituksen tavoitteena on puolittaa koulujen ja alueiden väliset erot, sukupuolten osaamistasoero ja sosiaalisen sekä etnisen taustan vaikutus perusopetuksen oppimistuloksiin vuoteen 2020 mennessä. Pitkän tähtäimen tavoitteena on poistaa nämä erot kokonaan. Valtion erityisavustus on tarkoitettu koulutuksellista tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin, jotka kohdistuvat

lähtökohdiltaan muita haasteellisemmassa ympäristössä toimivien koulujen toiminnan ja laadun tukemiseen. Erityisavustuksen painopisteenä on maahanmuuttajaoppilaiden tukeminen, tyttöjen ja poikien välinen tasa-arvon tukeminen, kodin ja koulun yhteistyöhön panostaminen sekä koulupudokkuuden ja syrjäytymisen ehkäisy. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2016.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt myös Porin Sivistyskeskukselle erityisavustusta koulutuksellista tasa-arvoa edistäviin toimenpiteisiin. Koulutuksellisen tasa-arvon hanke käynnistyi syksyllä 2013 ja hankerahoitus jatkuu tällä erää kevääseen 2017. Hanke kohdentuu alueille, joilla riskit koulutukselliseen eriytymiseen ovat suurimmat ja hankkeen tavoitteena on turvata tasa-arvoisen ja tasalaatuisen perusopetuksen saatavuus myös näillä alueilla. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Hankkeessa on kehitetty erilaisia toimintamalleja syrjäytymisvaarassa olevien oppilaiden kouluviihtyvyyden parantamiseksi, poissaolojen vähentämiseksi sekä oppimistuloksien parantamiseksi. Näiden lisäksi tavoitteena on oppilaiden yleisen elämänhallinnan lisääntyminen, minkä vuoksi toimintoja suunnataan myös kouluajan ulkopuolelle ja perhetyöhön. Tähän sisältyy vapaa-ajan tai harrastusten tukemista sekä jatkokoulutuksen turvaamista. Tarvittaessa lapsi tai nuori ohjataan myös terveys- ja sosiaalitoimen palveluihin. Hankkeen pyrkimyksenä on ollut kehittää moniammatillista yhteistyötä koulun sisällä, kodin ja koulun välillä sekä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Peruskoulujärjestelmämme ehkäisee itsessään nuorten koulutuksesta ja työllisyydestä syrjäytymistä. Peruskoulu on yhtäläinen oikeus kaikille. Koulutuksellista syrjäytymistä ehkäisee myös maksuton koulutus, oppilaille ilmainen kouluruoka sekä mahdollisuus koulukyyteihin matka huomioiden. Seuraavassa esitellään keinoja, joiden avulla lasten ja nuorten syrjäytymistä voidaan kouluympäristössä ehkäistä.

4.2.1 Opiskelija- ja oppilashuollon merkitys

Jokaisella oppilaalla on oikeus oppilashuoltoon. Kaikilla kouluilla on opetussuunnitelma, joka sisältää myös kuvauksen oppilashuollosta. Uusi laki oppilas- ja opiskelijahuollosta (1287/2013) tuli voimaan elokuussa 2014. Oppilashuollon tarkoituksena on kehittää ja ylläpitää erilaisia tapoja nuoren tukemiseen. Oppilailla tulee olla oikeus toimivaan kouluyhteisöön, terveydenhoitopalveluihin, kuraattorin- tai psykologin palveluihin ja tarvittaessa muuhun apuun. Uuden oppilashuoltolain taustajatuksena on se, että keskitytään luomaan koulua, joka ylläpitää ja lisää kaikkien hyvinvointia. Oppilashuollon tarkoitus on olla ennaltaehkäisevää ja terveyttä edistävää, sekä tukea kaikkia koulussa olevia oppilaita, henkilökuntaa kuin myös oppilaiden vanhempia. Kouluyhteisön vahvistaminen ja yhteisöllisyyden periaate ovat asioita, jotka ovat erityisesti oppilashuollon päämääränä. (Hemming 2015.)

Oppilashuolto on ensisijaisesti yhteisöllistä koko oppilaitosyhteisöä koskevaa opiskeluhuoltoa. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus myös yksilölliseen oppilashuoltoon. Oppilashuoltolain tavoitteena on, että nuoren ongelmiin puututaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Perusajatuksena on tarjota jo kouluaikana terveyttä ja hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä, jolloin jokaiselle nuorelle voidaan antaa työkaluja seuraavaa elämänvaihetta ajatellen. Oppilashuoltolain tavoitteena on lisätä monialaista yhteistyötä opiskelijoiden parhaaksi. (Hemming 2015; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 2§.)

Yksittäisen lapsen tai nuoren tuen tarpeen selvittämiseen ja opiskeluhuollon palvelujen järjestämiseen liittyvät asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa moniammatillisessa opiskeluhuoltoryhmässä. Tähän asiantuntijaryhmään voidaan nimetä asiantuntijoita jäseneksi vain opiskelijan tai joissakin tapauksissa hänen huoltajansa suostumuksella. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 19§.)

Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti opiskeluhuollon kuraattorin tai psykologin kanssa viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen arkipäivänä sen jälkeen kun hän on pyytänyt keskusteluaikaa. Kiireellisissä tapauksissa mahdollisuus keskusteluun on järjestettävä samana tai viimeistään seuraavana työpäivänä. Tarpeen mukaan opiskelija on ohjattava muiden

opiskeluhuollon palvelujen pariin tai muuhun lapsia ja nuoria tukevaan toimintaa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 16§.)

Terveydenhoitajan tavoitettavuus on koulu- ja opiskelijaterveydenhuollossa järjestettävä niin, että opiskelija voi päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta. Opiskelijan omat toiveet ja mielipiteet on otettava huomioon häntä koskevassa päätöksenteossa. On tärkeä muistaa, että huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäistä käyttämästä opiskeluhuollon palveluja. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 17§.)

Kokko ja Annala saivat opinnäytetyössään samansuuntaisia vastauksia ennaltaehkäisevän työn merkityksestä. Luonnollinen ympäristö ennaltaehkäisevän työn tekemiseen nuorten parissa oli vastaajien mukaan koulu ja siellä muun muassa kouluterveydenhuolto. Eri toimijoiden mukaan nuoriin tulisikin panostaa lisäämällä resursseja juuri kouluun. (Kokko & Annala 2013, 48.)

Professori Välijärvi perää peruskouluun kuitenkin mittavaa remonttia. Hän korostaa koulun osuutta syrjäytymisen ehkäisijänä, ja kopin ottajana lapsesta tai nuoresta. Peruskoulu on hänen mielestään paras paikka tähän ennen jatko-opintoihin ohjautumista. Hänen mukaansa peruskoulussa tulisi harkita entistä yksilöllisempää perusopetuksen järjestämistä. Professorin esitys onkin, ettei opiskelua tulisi välttämättä sitoa vuosiluokkiin, vaan lähtökohtana tulisi olla tietyn oppimistason saavuttaminen peruskoulun aikana. Yhteiskunta koulun ympärillä on muuttunut ja osaamisvaatimukset ympäröivässä yhteiskunnassamme kasvaneet. Tämän vuoksi tasa-arvon tulisikin olla osaamisen tasa-arvoa, ei sitä, että oppilaat osaavat täsmälleen samat asiat, hän päättää puheenvuoronsa. (Oppilaat eriarvoistuvat ja oppimistulokset tippuvat 2016.)

4.2.2 Erityisopetuksen käytänteet sekä joustava perusopetus

Perusopetus järjestetään meillä Suomessa oppilaiden ikäkauden mukaisesti. Erityisopetus järjestetään muun opetuksen ohessa, osa-aikaisena erityisopetuksena tai oppilas siirretään erityisopetukseen. Kolmiportaisessa mallissa tuen painopistettä

opetuksessa on siirretty varhaisempaan suuntaan sekä ennaltaehkäisevää tukea painottaen. Perusopetuksessa on otettu käyttöön lähikouluperiaate, varhainen puuttuminen sekä kolmiportaisen tuen malli. Lähikouluperiaatteen oppilailla on oikeus opiskella oman kuntansa koulussa. (Opetusalan ammattijärjestön www-sivut 2016; Perusopetuksen www-sivut 2016.)

Varhainen puuttuminen tarkoittaa tuen antamista koko kouluajan niissä asioissa, jotka hidastavat tai estävät oppilaan opintojen etenemistä. Lähtökohtana on oltava siis mahdollisimman varhainen tukeminen. Oppimisen tuki järjestetään ensisijaisesti yleisen tuen tasolla. Kolmiportaisessa tuen antamisen mallissa edetään yleisestä oppimissuunnitelmasta, tehostetun oppimissuunnitelman kautta erityiseen oppimisen suunnitelmaan (HOJKS). (LukiMat-oppimisen arvioinnin www-sivut 2016; Opetushallituksen www-sivut 2016.)

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan selvityksen mukaan peruskoulussa keskeinen syrjäytymisen vastainen työmuoto on juuri osa-aikainen erityisopetus. Osa-aikaisen erityisopetuksen keinoin voidaan selvityksen mukaan isolla osalla oppilaista välttää kokoaikaiseen erityisopetukseen siirtäminen. Tärkeää on kuitenkin kaikille erityisopetusta saaville nuorille saada riittävästi oppilashuollon tukea ja tietoa peruskoulunjälkeisistä jatkokoulutusmahdollisuuksista. (Perusopetuksen www-sivut 2016; Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014, 9.)

Vuonna 2006 erityisesti koulupudokkuuden ehkäisemiseen kehitettiin 7–9-luokkalaisille joustavan perusopetuksen malli, JOPO. Sen tavoitteena on auttaa nuoren perusopetuksen loppuun saattamista ja ehkäistä koulutuksellista syrjäytymistä. Kokemuksina joustavan perusopetuksen tiimoilta voidaan todeta, että JOPO-toimintamalli on lisännyt oppilaitten opiskelumotivaatiota ja tavoitteellisuutta. Oppilaat ovat yleensä saaneet päättötodistuksen ja jatko-opintojen suunnittelu on edistynyt. Työpaikkaopiskelusta on pidetty ja se on vahvistanut oppilaiden työelämään suuntautumista. Elämänhallinnan vahvistuminen ja sosiaalisten taitojen parantuminen ovat lisänneet kykyä vastaanottaa elämän haasteita. Erittäin suuri merkitys on ollut koulun ja kodin tehostetulla yhteistyöllä, joka on tukenut nuorten kasvua ja kehitystä. (Opetushallituksen www-sivut 2016; Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014, 8.)

Olisi tärkeää, että peruskoulussa voidaan jatkossakin ottaa nuoren yksilölliset tarpeet ja lähtökohdat entistä paremmin huomioon. Tukitoimia tulisi kohdentaa erityisesti niihin lapsiin ja nuoriin, joilla on oppimiseen ja muuhun koulunkäyntiin liittyviä ongelmia. Peruskoulua ja erityisesti yläkoulua tulisikin kehittää osana laajempaa sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä, eikä ainoastaan ajatella sitä oppimisen kannalta. (Järvinen ja Vanttaja 2013, 517.) Myös uusi 1.8.2016 voimaan tullut opetussuunnitelma pyrkii lisäämään oppilaiden väistä tasa-arvoa. (Opetushallituksen www-sivut 2016).

Bergin ym.(2011) tekemän tutkimuksen tulosten mukaan ”Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen” koulutuksellista huono-osaisuutta mittaavista tekijöistä todistuksen keskiarvolla ja jatkokoulutus suunnitelmien puuttumisella oli yhteys kuolleisuuteen, eli emme puhu merkityksettömistä asioista. Tämänkin tutkimuksen tulosta ajatellen, yläkoulussa saatava tuki opintojen suorittamiseen ja jatkosuunnitelmien tekemiseen ovat äärimmäisen tärkeitä, koska tilanne on erittäin haavoittuva, jollei nuorella ole tulevaisuudennäkymiä.

4.2.3 Esimerkkejä kolmannen sektorin työmuodoista peruskouluikäisten lasten ja nuorten hyväksi

Satakunnassa toimivia kolmannen sektorin työmuotoja lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ovat esimerkiksi *Mannerheimin lastensuojeluliiton Porkkanapesät*. Ne ovat matalan kynnyksen tukipisteitä 7-14 -vuotiaille lapsille ja nuorille. Porkkanapesän tukipisteet sijaitsevat Porissa kahdella asuinalueella; Sampolassa ja Pormestarinluodossa. Tukipisteet ovat avoinna iltaisin, tarjoten lapsille ja nuorille turvallisen ja kodinomaisen ympäristön. Porkkanapesässä lapset ja nuoret voivat kokea aikuisen välittämistä ja huolenpitoa. Porkkanapesä antaa paikan, jossa lapsilla ja nuorilla on mahdollisuus tapaamiseen heidän vapaa-ajallaan. Lapset ja nuoret voivat kohdata toisensa turvallisessa ympäristössä, aikuisen läsnä ollessa. Toimintamuodolla on laaja yhteistyöverkosto, jolta saa tukea ja apua vaikeissakin tilanteissa. Yhteistyökumppaneiden kanssa järjestetään esimerkiksi retkiä ja muuta ohjelmaa Porkkanapesän kävijöille sekä heidän perheilleen. Toiminnan tavoitteena on vahvistaa

lasten sekä nuorten elämänhallintaa ja sosiaalisia taitoja. (MLL Satakunnan piirin www-sivut 2016, kursivointi K.P.)

Icehearts-toimintamalli on taas maanlaajuinen pojille ja tytöille suunnattu varhaisen puuttumisen toimintamalli. Tärkeintä ei ole urheilullinen menestys vaan se, että nuoret pääsevät elämään kiinni ja saavat tuekseen luotettavia aikuisia. Icehearts toimii tällä hetkellä 11 paikkakunnalla ja joukkueita on 28. Icehearts on pitkäkestoista ja ammatillista kasvun tukemista lapsille ja perheille, jotka ovat tuen tarpeessa. Yksi ammatillisin perustein valittu Icehearts- joukkue toimii 12 vuoden ajan. Joukkuetta ohjaa kasvattaja, jolla on ammatillinen pätevyys joukkueen johtamiseen. Kyseisen toiminnan tarkoituksena on olla enemmän kuin urheilujoukkue. Icehearts on toimintamalli, joka on kehitetty ennaltaehkäisemään syrjäytymistä ja edistämään hyvinvointia. Icehearts on työväline ja yhteistyökumppani kunnan peruspalveluiden lisäksi. (Icehearts www-sivut 2016, kursivointi K.P.)

Icehearts on joukkueurheilun toimintamalli lapsen ja nuoren hyväksi sekä sosiaalityön, koulun ja vapaa-ajan tueksi. Iceheartsin tavoitteena on ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja edistää sosiaalisia taitoja. Toiminnan tarkoituksena on myös luoda lapsille pitkäkestoinen ja turvallinen aikuisen läsnäolo läpi kasvun nivelvaiheiden. Icehearts-toiminnan filosofia tukee lapsen ja nuoren kasvua itseensä luottavaksi ja toiset huomioivaksi joukkueen jäseneksi. Toimintamalli perustuu arvomaailmaan, joka haluaa antaa jokaiselle lapselle mahdollisuuden. (Icehearts www-sivut 2016.)

Suomessa liikuntaseuroilla on perinteikäs merkitys lasten ja nuorten harrastusten ja vapaa-ajan viettämisen mahdollistajana ja täten myös syrjäytymisen ehkäisijöinä. 9–12-vuotiaiden ikäluokasta on yli 80 % jossain vaiheessa liikunnan ja urheilun seuratoiminnassa mukana. Suomessa on kuitenkin haasteena ylläpitää liikunta-aktiivisuus ja seuraharrastus murrosiän yli. Tässä kohden myös seurojen jäsenmaksuilla on merkitystä. Huolestuttavaa on, että liikuntaharrastusten hinnat ovat kymmenessä vuodessa keskimäärin kolminkertaistuneet. Suurin syy kustannusten nousuun on seuratoiminnan kilpaillistuminen. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan mukaan lasten ja nuorten epätasa-arvoinen asema harrastustoiminnan suhteen on huolestuttavaa. Urheilu ei ole ainoa hyvä harrastus, ja valiokunnan mielestä jokaisella lapsella tulisi olla yksi mieluinen harrastus. Se voi olla esimerkiksi musiikin tai

kuvataiteen parista. Epätasa-arvoa lisää myös se, että mahdollisuus saada toimeentulotukea lapsen harrastukseen vaihtelee kunnittain. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014, 12.)

4.2.4 Peruskouluikäisten lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut

Mielenterveysongelmat lisäävät voimakkaasti nuorten syrjäytymisen riskiä. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää pyrkiä tunnistamaan ongelmat ajoissa ja ohjata nuori asianmukaisen avun piiriin. Mielenterveyden häiriöiden aiheuttama sairastuvuus kohdistuu yhä useammin nuoriin ikäluokkiin. Mielenterveyden häiriöt ovat nuoruudessa kaksi kertaa yleisempiä kuin lapsuudessa. Keskivaikeasta tai vaikeasta masennuksesta kärsiviä nuoria on peruskoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalisista lähes 13 %. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 10.)

Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden kokonaisuus jakautuu perusterveydenhuollon, (johon kuuluvat koulu- ja opiskelijaterveydenhuolto), erikoissairaanhoidon (nuorisopsykiatriset ja avohuollon palvelut) sekä sosiaalihuollon järjestämiin palveluihin, kuten esimerkiksi perhe- ja nuorisoneuvoloitten palveluihin. Käytös- ja päihdehäiriöistä kärsivien nuorten kohdalla parhaaksi malliksi on todettu työskentelymallit, joissa työskennellään samanaikaisesti nuoren, hänen vanhempiansa ja heidän verkostonsa kanssa. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 10.)

Myös päihdeongelmien on todettu lisäävän nuorten syrjäytymisen riskiä. Päihdeongelmat muodostuvat syvetessään esteen myös koulunkäynnille. Olemassa olevat päihde- ja mielenterveyspalvelut eivät tavoita riittävän tehokkaasti syrjäytymisuhassa olevia nuoria. Hoitoon pääseminen on vaikeaa ja usein hoitoon pääsee vasta ongelmien ollessa liian suuria. Nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelut kaipaavat uudelleen järjestelyä, jotta palveluita saadaan muutettua ennaltaehkäisevään ja matalan kynnyksen palveluiden suuntaan. Tähän ei välttämättä tarvita lisäresursseja, vaan olemassa olevien palveluiden uudelleen kohdentamista. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 11.)

Hyvinvointieroja kaventavien toimenpiteiden pitäisi huomioida erityisesti mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien nuorten ongelmat. Näiden nuorten huono-osaisuustekijät ovat vaarassa levitä kattamaan useat elämän alueet ja tällä tavoin muodostaa pitkälle aikuisuuteen seuraavan ketjun. (Berg ym. 2011, 179.)

Porissa matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja nuorille tarjoaa *Nuorten vastaanotto*. Nuorten vastaanoton palvelut ovat tarkoitettu 13–22-vuotiaille porilaisille ja koko yhteistoiminta-alueen nuorille. Vastaanotolle voi tulla erilaisten psykososiaalisten ongelmien vuoksi; joita ovat esimerkiksi elämän kriisitilanteet, mielialaan, koulunkäyntiin ja ihmissuhteisiin sekä päihteiden käyttöön liittyvät vaikeudet. (Porin kaupungin www-sivut 2016, kursivointi K.P.)

Nuorten vastaanotossa äkillisiin kriisitilanteisiin pyritään vastaamaan mahdollisimman nopeasti. Tilanteen arvioinnissa hyödynnetään moniammatillisuutta. Lyhytaikainen keskusteluhoito voidaan toteuttaa Nuorten vastaanotossa, eikä jatkohoitoon ole aina tarvetta. Nuorten vastaanotossa tehdään yhteistyötä myös muiden nuoren kanssa toimivien tahojen kanssa esimerkiksi peruskouluikäisellä koulutoimen kanssa. Käynnit Nuorten vastaanotossa ovat maksuttomia. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Nuorille suunnatut nettipalvelut ovat tärkeä osa matalan kynnyksen palvelua ja varhaista ongelmien käsittelemistä. Nuoren saattaa olla helpompi keskustella ongelmistaan vertaisryhmissä tai vieraan aikuisen kanssa. Asiantuntija pystyy arvioimaan nuoren hätää ja ohjaamaan hänet paikkakunnalleen sopivan palvelun äärelle. Nuorille suunnattuja netti- ja puhelinpalveluita on saatavilla muun muassa, Mielenterveystalo.fi:ssä, Väestöliitto.fi:ssä, Nuorten elämä. fi:ssä sekä MLL:n auttavassa puhelimesta. On tärkeää, että nuorilla on tietoa eri auttajatahoista, jolloin he voivat itse valita mitä kautta apua haluavat hakea.

4.3 Nivelvaiheen tuki nuorelle

Nivelvaiheeksi kutsutaan siirtymävaihetta peruskoulusta toisen asteen opintoihin. Nivelvaiheen tuella on suuri merkitys syrjäytymisen ehkäisemisessä ja sopivaan

opiskelupaikkaan päästessä nuoren motivaatio opiskeluun on oletettavasti hyvä ja opiskeluiden keskeyttäminen ei ole todennäköisin vaihtoehto.

Koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi opetusministerinä vuonna 2013 toiminut Krista Kiuru esitti yleisen oppivelvollisuuden pidentämistä nivelvaiheen ongelmien vähentämiseksi. Oppivelvollisuuden pidentäminen ei kuitenkaan yksistään takaa nuorten motivoitumista koulutukseen, eikä toisen asteen koulutuksen keskeyttämistä. (Järvinen ja Vanttaja 2013, 517.) Keinot koulupudokkuuden vähentämiseksi tuleekin olla sisällöltään sellaisia, että niihin pystytään pureutumaan ilman peruskouluvuosien keinotekoista pidentämistä.

Nuoruusiän riskejä ja suojaavia tekijöitä tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti. Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarvitaan moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä. Tämä asettaa haasteita nykyiselle palvelujärjestelmälle. Viime aikoina on kuitenkin tehty nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi muutostyötä eri toimialojen viranomaistyön kehittämiseksi esimerkiksi nuorisolain puitteissa. (Berg ym. 2011, 179.)

4.3.1 Opinto-ohjaus ja työelämään tutustuminen

Opinto-ohjauksen tavoitteena on tukea nuorta koulutukseen, opiskeluun, uravalintaan ja tulevaisuuteen liittyvissä asioissa. Opinto-ohjauksen tarkoituksena on auttaa nuorta ymmärtämään omaa tilannettaan ja pohtimaan ammatinvalintaan liittyviä haasteita. Opinto-ohjauksen peruseriaatteina ovat ohjattavan nuoren kunnioittaminen sekä ja tasa-arvon edistäminen. Opinto-ohjauksessa on tärkeää tuoda esille erilaisia nuorelle mahdollisia vaihtoehtoja. Opintojen ohjaus edellyttää myös moniammatillisuutta ja yhteistyötä koulun sisällä ja ulkopuolella. (Suomen opinto-ohjaajien yhdistys 2009, kursivointi K.P.) Opinto-ohjaajan tulisi olla realistinen, mutta hienotunteinen keskustellessaan nuoren kanssa hänen tulevaisuudestaan ja koulutusmahdollisuuksistaan.

Peruskoulun työelämään tutustumisen jaksolla *TET-jaksolla* nuoret menevät todellisiin työpaikkoihin tutustumaan. TET-jakso kestää yleensä 1–2 viikkoa. Työaika

on viikossa sama kuin koulussa. Merkittävä asia on, että nuorella itsellään on pääasiallinen vastuu TET-paikan hakemisesta. Koulun opinto-ohjaajalta saa tarvittaessa tukea paikan hakemisessa. (Suomen opinto-ohjaajien yhdistys 2009, kursivointi K.P.)

4.3.2 Kymppiluokka jatko-opintojen mahdollistajana

Perusopetuksen jälkeen nuori voi hakeutua yhden lukuvuoden kestävään lisäopetukseen, niin sanotulle kymppiluokalle. Kymppiluokalla käydään läpi samoja aineita kuin perusopetuksessa. Teoriaopintojen lisäksi opiskeluun kymppiluokalla kuuluu työelämään tutustumista ja ammattiin valmentavia opintoja. Kymppiluokalla nuorella on myös mahdollisuus korottaa aikaisempia perusopetuksen arvosanoja ja näin parantaa mahdollisuuksiaan jatko-opintojen suhteen. (Opintopolun www-sivut 2016.) Kymppiluokan merkitys on olennainen myös koulupudokkuuden ehkäisemisessä.

Porin suomalaisessa yhteislyseossa toimineen kymppiluokan toiminta lakkautettiin keväällä 2015. Opinto-ohjaajilla ja kouluvirastolla oli eriävä käsitys kymppiluokan tarpeesta. Porilaiset opinto-ohjaajat olivat päätösuutisesta huolissaan, koska kyseiselle luokalle oli ollut heidän näkemyksensä mukaan runsaasti halukkuutta. Kymppiluokalta nuoria hakeutui sekä ammatillisiin opintoihin, että lukioon. Yläkoulujen opinto-ohjaajien mielestä kymppiluokan lakkauttaminen saattaa lisätä syrjäytymisriskiä. Tällä hetkellä Poria lähinnä sijaitseva kymppiluokka on Eurajoella. (Pori lopettamassa PSYL:n kymppiluokan 2015.)

4.3.3 Ohjaavat ja valmistavat koulutukset (Valma)

VALMA on tarkoitettu peruskoulun päättäneille nuorille ja tavoitteena on, että nuori saa lisää aikaa sekä ohjausta ammattialansa valinnassa. Nuori saa myös lisää valmiuksia ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen. Nuori on saattanut jäädä yhteishaussa ilman hakemaansa koulupaikkaa. Valmistavia opintoja on suunnattu myös aikuisille ja maahanmuuttajille, ei pelkästään nuorille. Valmassa opiskeleminen vastaa kokopäiväistä opiskelua ja jokaisella opiskelijalla on oma opintosuunnitelma.

Koulutuksessa korostuu valinnainen osa, jota on 50 opintopistettä, kun kokonaisopintopistemäärä 60. (Winnovan www-sivut 2016.)

Otettaessa huomioon maahanmuuttajien ja vieraskielisten nuorten moninkertainen syrjäytymisriski, ensisijaiset keinot syrjäytymisen ehkäisyyn ovat maahanmuuttajanuorten tehokkaampi kotouttaminen sekä ohjaaminen juuri koulutukseen ja työmarkkinoille. (Myrskylä 2012, 3–5.)

VALMA-koulutuksen suorittamisesta saa lisäpisteitä yhteishakua varten, jolloin sillä on koulupudokkuutta ja syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus. Koulutuksen aikana nuori myös pystyy tutustumaan eri ammattialoihin ja ajatukset tulevaisuuden ammatista selkiytyvät. Nuorella on myös mahdollisuus korottaa peruskoulun arvosanojaan ruotsin, englannin, matematiikan ja äidinkielen osalta. Opiskelijalla on mahdollisuus siirtyä myös kesken lukuvuoden ammatilliseen peruskoulutukseen, jos alalla on vapaita paikkoja ja hän läpäisee mahdolliset soveltuvuuskokeet. Valmistava koulutus toimii myös väylänä oppisopimusopiskelijaksi. (Winnovan www-sivut 2016.)

Ammattiin valmistava koulutus edistää erilaisten opiskelijoiden tasavertaisuutta koulutuksen, työelämän ja yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Koulutuksella on tiivis yhteys työelämään. Koulutuksen aikana on mahdollisuus suorittaa osia ammatillisesta perustutkinnosta. Koulutusta järjestettäessä toimitaan yhdessä muiden nivelvaiheen sidosryhmien, kuten työpajojen, sosiaali- ja terveys sekä nuorisotyön viranomaisten ja perusopetuksen järjestäjien kanssa. (Winnovan www-sivut 2016.)

4.4 Nuorisovaltuuston vaikuttamismahdollisuudet

Useissa yhteyksissä on tullut esiin nuorten ajatusten julkitulemisen ja kuulluksi tulemisen merkitys. Nuorisovaltuustot ovat poliittisesti sitoutumattomia nuorten omia ryhmiä, jotka toimivat kunnissa ajamassa paikallisten nuorten etuja. Uusi Kuntalaki (410/2015, 26 §) velvoittaaakin kaikkia kuntia perustamaan nuorisovaltuustoja kesään 2017 mennessä. Nuorisovaltuustoja on perustettava nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollistajiksi. Nuorisovaltuustolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kaikkien kunnassa olevien toimialojen suunnitteluun, valmisteluun,

toteuttamiseen sekä seurantaan. Nuorisovaltuustot edustavat kunnan nuoria kunnan päätöksenteossa. Nuorisovaltuustojen tehtävänä on tuoda nuorten ääni kuuluviin, ottamalla kantaa ajankohtaisiin asioihin sekä tehdä aloitteita ja kannanottoja. Lasten ja nuorten kuulemisesta säädetään myös nuorisolaissa. (Nuorisolaki 72/2006, 8§; Suomen Nuorisovaltuustojen liiton www-sivut 2016.)

Porin Nuorisovaltuusto on perustettu jo vuonna 2000 ja se toimii nuorten äänenä Porissa. Nuorisovaltuusto järjestää nuorille erilaisia tapahtumia ja tekee myös vaikuttamistyötä nuorten eteen. Nuorisovaltuuston jäseneksi voi päästä kuka tahansa porilainen 13–20-vuotias nuori. Nuorisovaltuuston toimintakausi kestää vuoden kerrallaan. Nuorisovaltuustolla on edustajia viidessä eri lautakunnassa; kasvatus- ja opetuslautakunnassa, kulttuuri-, vapaa-aikalautakunnassa sekä teknisessä-, ja ympäristölautakunnassa. Nuorisovaltuustolla on kokous kerran kuukaudessa ja sen lisäksi on työryhmiä 1-3 kertaa kuukaudessa. Nuorisovaltuustolla on nuorisotalolla oma kokoontumispaikka, jossa työryhmät usein pidetään. (Porin nuorisovaltuuston www-sivut 2016.)

Nuorisovaltuustojen tehtävänä on myös edistää nuorten ja päättäjien välistä vuoropuhelua. Tärkeää on ottaa kantaa ajankohtaisiin asioihin ja auttaa nuoria löytämään vaikuttamiskeinoja. Erilaisten tapahtumien ja kampanjoiden järjestäminen kuuluu myös nuorisovaltuuston toimialueeseen. (Mäki- Louhima 2016.)

4.5 Ankkuri-toiminta nuorten rikosten ehkäisyssä

Ankkurin toiminta-malli on kaupungin ja poliisin yhteistyömuoto, joka tähtää maassamme alle 18-vuotiaiden rikoksenteijöiden rikoskierteen ehkäisyyn. Ankkuri-malli pohjautuu viranomaisten yhteistyöhön, jossa eri viranomaiset työskentelevät yhdessä. Porissa Ankkuri-tiimissä työskentelee poliisi, sosiaalityöntekijä, ohjaaja ja psykiatrinen sairaanhoitaja. Tiimin työpiste sijaitsee poliisilaitoksella. Tärkeitä elementtejä toimintamallissa ovat varhainen puuttuminen alaikäisten rikolliseen käyttäytymiseen, nuoren elämäntilanteen ja avun tarpeen selvittäminen sekä tarkoituksenmukaiseen avun piiriin ohjaaminen. Ryhmän jäsenet tuovat

ammattiosaamisensa ja taustaorganisaatioidensa tuen tiimensä käyttöön. Ankkuri-tiimin alueena on Pori, Ulvila ja Merikarvia. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Ankkurin toimintaidean ansiosta asiakkaat saavat kokonaisvaltaista ja nopeaa tukea yhdestä toimipisteestä. Ratkaisevaa on, että nuori pääsee nopeasti avun piiriin ilman monen eri viranomaisen tapaamista. Ankkuri-tiimi saa tiedon nuorten rikoksista usein poliisilta. Yhteyttä tiimiin voivat ottaa esimerkiksi koulujen henkilökunta ja vartiointiliikkeet. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvät tapaukset tulevat tiimin tietoon yleensä poliisin kautta. Nuori itse voi ottaa myös yhteyttä Ankkuri-tiimiin. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

4.6 Täysi-ikäistyvän ja täysi-ikäisen nuoren tukeminen koulutus- ja työelämässä nuorisotakuun keinoin

Jyrki Kataisen hallitus käynnisti nuorisotakuujärjestelmän, joka tuli voimaan vuoden 2013 alussa. Nuorisotakuun tavoitteena on edistää nuorten koulutukseen ja työmarkkinoille pääsyä sekä ehkäistä nuorten työttömyyden pitkittymistä. Tärkeää on myös tunnistaa nuorten syrjäytymisvaaraa aiheuttavia tekijöitä, jotta varhainen puuttuminen nuoren syrjäytymiskiirteen katkaisemiseksi olisi mahdollista. (Kokko & Annala 2013, 48; Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016.)

Keskeistä nuorisotakuun toteuttamisessa on palvelutarpeen nopea arvioiminen, työllistymissuunnitelman tekeminen sekä palveluprosessin nopea käynnistyminen. Nuorisotakuun päämääränä on tarjota jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tai 25–29-vuotiaalle vastavalmistuneelle työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka viimeistään kolmen kuukauden kuluessa hänen työttömäksi jäämisestään. Ehtona palvelun saamiselle on, että nuori on työnhakijana TE-toimistossa. Keskeisimpiä nuorisotakuun keinoja ovat koulutustakuu, nuorten työllistämistä tukevat keinot sekä nuorten aikuisten osaamisohjelma. Näiden lisäksi rahoitusta kohdennetaan etsivään nuorisotyöhön ja työpajatoimintaan sekä ammatilliseen koulutukseen pääsyyn helpottamiseksi. (Kokko & Annala 2013, 48–50; Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2016; TE-palveluiden www-sivut 2016.)

Nuorisotakuu velvoittaa myös nuoria aktiivisuuteen. Alle 25-vuotiailla ilman peruskoulun tai lukion jälkeistä ammatillista koulutusta olevilla nuorilla on velvollisuus hakea tutkintoon johtavaan koulutukseen. Nuoren on haettava vähintään kahta eri koulutuspaikkaa. Haku on tehtävä, vaikka nuori olisi sillä hetkellä työkokeilun tai muun vastaavan palvelun piirissä. Jos nuori ei hae koulutuksiin ilman perustetta, tai hän kieltäytyy koulutuksesta tai menettelee niin, ettei häntä valita koulutukseen, hän menettää oikeutensa taloudelliseen tukeen eli käytännössä työmarkkinatukeen. Myös koulutuksen keskeyttäminen ilman pätevää syytä johtaa työmarkkinatuen menettämiseen. (TE- palveluiden www-sivut 2016.)

Nuorisotakuun merkitys on huomioitu myös Euroopan komissiossa, joka käynnisti keväällä 2015 viestintäkampanjan nuorisotakuun edistämiseksi neljässä jäsenmaassa. Suomen lisäksi kampanjan piiriin kuuluvat Latvia, Portugali ja Romania. Suomessa kampanja on teemaltaan "Ota kolme askelta työelämään". Nuo askeleet ovat: ota yhteyttä, tapaa asiantuntija ja tehdään yhdessä sinulle suunnitelma. Kampanjalla halutaan kannustaa nuoria ottamaan yhteyttä oman kuntansa asiantuntijaan - olipa nuoren lähtötilanne miten vaikea tahansa. Asiantuntijan kanssa nuori voi yhdessä kartoittaa vaihtoehtoja, jotka sopivat juuri hänen tilanteeseensa. Tavoitteena on tällä tavalla antaa nuorelle tietoa ja tukea, joiden avulla löytyvät oikeat vastaukset ja ratkaisut nuoren kysymyksiin. (EU-komission nuorisotakuun viestintäkampanja käyntiin 2015.)

Kokon ja Annalan opinnäytetyössä tuli esiin nuorisotakuun liittämisen tarve terveydenhuoltoon. Olisi tärkeää, että nuorille löytyisi lääkärinaikoja jonottamatta, matalan kynnyksen periaatetta mukailten. Opinnäytetyön tuloksissa tuli myös esille, että kuntien päättäjissä ei ole aina sellaisia henkilöitä, jotka olisivat aidosti kiinnostuneita nuorten elämästä ja valmiita ottamaan vastuuta heistä. Varsinkin niiden nuorten kohdalla, joiden asema on kaikista huonoin työttömyyden ja kouluttamattomuuden vuoksi terveystalveluiden liittämisen nuorisotakuuseen olisi tärkeää. Näillä nuorilla ei ole oppilashuoltoon liittyvä terveydenhuoltoa, eikä työterveyshuoltoa. (Kokko & Annala 2013, 48.)

4.6.1 Etsivä nuorisotyö osana syrjäytymisen ehkäisemistä

Etsivä nuorisotyö on erityisnuorisotyötä, jonka tavoitteena on auttaa alle 29-vuotiaita koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria. Etsivän nuorisotyön avulla nuori saa yksilöllistä tukea ja ohjausta, joka perustuu vapaaehtoisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut etsivää nuorisotyötä vuodesta 2008 lähtien ja etsivästä nuorisotyöstä on säädetty nuorisolaissa. Nuorisolain mukaan etsivä nuorisotyö, kuten muukin nuorisotyö ja nuorisopolitiikka ovat kuntien vastuulla. Vuonna 2015 etsivä nuorisotyö tavoitti noin 18 900 nuorta. (Nuorisolaki 72/2006, 7§; TE-palvelujen www-sivut 2016.)

Etsivän nuorisotyön päämääränä on tavoittaa tuen tarpeessa olevat nuoret ja auttaa heidät sellaisten palvelujen piiriin, joilla edistetään heidän kasvuaan ja itsenäistymistään, sekä helpotetaan heidän pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivää nuorisotyötä tehdään nuoren itsensä antamiin tietoihin perustuen. (Nuorisolaki 72/2006, 7b§.)

Etsivän nuorisotyön onnistumisen edellytyksenä on tietojen saantioikeus. TE-toimiston virkailija voi luovuttaa nuoren yhteystiedot kunnalle etsivän nuorisotyön käyttöön arvioidessaan, että nuori tarvitsee nopeasti tukea. Lain mukaan opetuksen järjestäjän on luovutettava tiedot etsivää nuorisotyötä varten peruskoulun päättäneestä nuoresta, joka ei ole peruskoulun jälkeisissä opinnoissa. Koulutuksen järjestäjän on myös luovutettava tiedot etsivän nuorisotyön käyttöön alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka keskeyttää ammattikoulun tai lukion. (Nuorisolaki 72/2006, 7c§.)

Puolustusvoimien ja siviilipalveluskeskuksen on luovutettava tiedot myös alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka vapautetaan varusmies- tai siviilipalveluksesta tai joka keskeyttää itse palveluksen. Edellä mainituilla instansseilla on kuitenkin harkintavalta, jolloin he voivat poiketa tietojen luovuttamisesta, jos katsovat että nuori ei hyödy etsivän nuorisotyön kautta annettavasta tuesta. Etsivän nuorisotyön yhteydessä saatuja tietoja voidaan luovuttaa toiselle viranomaiselle vain nuoren tai nuoren ollessa alaikäinen hänen huoltajansa suostumuksella. (Nuorisolaki 72/2006, 7c.)

Tekeillä olevaan nuorisolain uudistukseen on ehdotettu etsivää nuorisotyötä silmällä pitäen uutta säännöstä viranomaisten yhteistyötä varten perustettavasta rekisteristä. Rekisterin perustamista kannatetaan nuorten varhaisen tukemisen kannalta. Toisaalta rekisterin ylläpitoon liittyvät tietosuojasi asiat edellyttävät vielä tarkempaa pohdintaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2016.)

Etsiviin nuorisotyöntekijöihin voi olla yhteydessä myös nuori itse, nuoren vanhemmat tai ystävät, opettaja tai sosiaalityöntekijä. Kuitenkin kuka tahansa voi ilmoittaa etsiville nuorisotyöntekijöistä nuoresta, jos hänen tilanteensa mietityttää. Porissa nuori voi myös mennä suoraan heidän toimistoonsa, mikä sijaitsee Nuorten työpajan yhteydessä. (Porin kaupungin www-sivut 2016.)

Kirkon tekemä etsivä nuorisotyö on taas osa kirkon diakonista perustehtävää. Etsivän nuorisotyön avulla myös kirkko pyrkii löytämään ne lapset ja nuoret, jotka ovat kaikista huonoimmassa asemassa, ja joita ei muutoin tavoiteta. Kirkon etsivää nuorisotyötä toteutetaan ammattilaisten ja vapaaehtoisten voimin. Kohderyhmän etsivälle nuorisotyölle muodostaa syrjäytymisvaarassa olevat tai jo syrjäytyneet lapset ja nuoret. Kirkon etsivän nuorisotyön tunnetumpi nimitys on Saapas-ryhmä, joka partioi kunnioittaen nuorten omaa tahtoa ja reviiriä. (Nuorten keskuksen www-sivut 2016, kursivointi K.P.)

Tajua Mut- toimintamalli puolestaan on kehitetty varhaisen vaiheen moniammatillista yhteistyötä varten. Sen perustuu tunnistettuun tarpeeseen kehittää tiedonvaihtoa lasten, nuorten sekä perheiden tukemisessa. Tajua Mut on toiminnallinen malli, joka mahdollistaa ammattilaisten välisen yhteistyön asiakkaan suostumuksella. Vastaavaa toimintamallia ei ole Suomessa aikaisemmin ollut käytössä. Tajua Mut-toimintamallin eri osapuolet ovat nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset, lapset ja nuoret sekä heidän huoltajansa. Malli perustuu avoimuuteen, sekä lasten, nuorten ja huoltajien vapaaehtoisuuteen. Toiminnallinen malli täydentää palvelujärjestelmää ja se sopii hyvin etsivän nuorisotyön apuvälineeksi. Toimintamallin avulla ammattilaiset pyrkivät vahvistamaan yhteistyötään ja tukemaan kokonaisvaltaisesti lasta ja nuorta. Toimintamalli on lähtöisin Hollannista, josta se on muokattu Suomeen sopivaksi. (Nuorten tarpeisiin ja odotuksiin vastaava Tajua Mut -toimintamalli vakiinnuttaa asemaansa 2016, kursivointi K.P.)

Toiminnallisen mallin pilottikuntia ovat olleet Kerava, Mikkeli ja Espoo. Riihimäki on vuoden 2016 aikana liittymässä Tajua Mut-toimijoiden joukkoon. Toimintamallin avulla on pyritty löytämään keinoja lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kyseinen toimintamalli antaa nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille mahdollisuuden tarjota matalan kynnyksen tukea. Nuorille Tajua Mut-malli antaa taas mahdollisuuden tulla autetuiksi. (Nuorten tarpeisiin vastaava... 2016.)

4.6.2 Nuorten työpajatoiminnan menetelmät

Nuorten työpajatoiminta linkittyy vahvasti nuorisotakuuseen sekä koulutuksellisen ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisemiseen. Nuorten työpajoissa voi ohjatun ja tuetun työnteon avulla tutustua eri ammatteihin ja sitä kautta työelämään. Nuorten itsemääräämisoikeuden kannalta merkittävää on, että nuoret suunnittelevat itse oman työpajajaksonsa sisällön ohjaajiensa kanssa. Työpaja on yhteisöllistä toimintaa, jossa pyritään työnteon, tekemällä oppimisen ja siihen liittyvän valmennuksen avulla parantamaan nuoren arjenhallintaa sekä valmiuksia hakeutua koulutukseen tai työhön. Työpajojen yleisinä menetelminä ovat työ- ja yksilövalmennus. Työvalmennuksen avulla kehitetään nuoren työkykyä ja työelämässä tarvittavia taitoja sekä osaamista. Yksilövalmennuksella tuetaan taas nuoren toimintakykyä ja arjenhallinnan kehittymistä. Työpajatoiminta palvelee nuorisotyön ajatusta yhteisöllisyydestä ja aikuisuuteen kasvusta muiden nuorten kanssa. Nykyaikainen työpajatoiminta sijoittuu palvelukokonaisuutena nuorisotyön sekä avointen koulutus- ja työmarkkinoiden väliin. Nuorten työpajatoimintaan osallistui vuonna 2015 14 733 alle 29-vuotiasta nuorta. Nuorten työpajoja on 270 kunnassa eri puolilla Suomea. (Nuorisotakuun [www-sivut 2016](#); Opetus- ja kulttuuriministeriön [www-sivut 2016](#).)

4.6.3 Nuorisotakuuseen liittyviä muita nuorten tukimuotoja

Työkokeilun avulla nuori voi saada ajatuksiaan selkeytettyä sopivan ammattialan tai koulutuksen valinnasta. Työkokeilussa nuori voi tutustua haluamaansa ammattiin todellisessa, käytännön ympäristössä. Työkokeilu ei kuitenkaan ole työsuhde, eikä siitä makseta palkkaa. Se ei myöskään kerrytä eläkettä, eikä lomapäiviä. Työkokeiluun

osallistuvan nuoren elanto koostuu yleensä työttömyyspäivärahasta ja kulukorvauksesta. Työkokeilun järjestäjänä voi olla yritys, yksityinen elonkeinonharjoittaja, kunta, valtio tai työpaja. Työkokeilussa ollessaan nuori tekee työpaikalla yleisesti kyseiseen työtehtävään kuuluvia töitä. (TE-palveluiden www-sivut 2016, kursivointi K.P.)

Oppisopimuskoulutus kuuluu nuorten koulutustakuun piiriin. Helmikuussa 2014 käynnistyi osana nuorisotakuuta nuorten oppisopimuskoulutuksen ja työssäoppimisen toimenpideohjelma, jossa tavoitteena on edistää muun muassa nuorten työpaikalla oppimista sekä työn ja koulutuksen joustavampaa yhdistämistä. Tarkoituksena on kehittää malleja oppilaitosmuotoisen ja oppisopimuskoulutuksen yhdistelmänä. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014,9, kursivointi K.P.)

Oppisopimuskoulutusta on pyritty kehittämään nuorten tarpeita paremmin palvelevaksi kokonaisuudeksi. Peruskoulun juuri päättäneen tai yhden lisäluokan käyneestä nuoresta oppisopimusopiskelijasta maksetaan työnantajalle korkeampaa koulutuskorvausta. Korvaus on nuoresta opiskelijasta ensimmäisenä vuonna 800 euroa kuukaudessa, toisena vuonna 500 euroa kuukaudessa ja kolmantena oppisopimusvuonna 300 euroa kuukaudessa. Oppisopimusopiskelija saa puolestaan työehtosopimuksen mukaista palkkaa työssä oppimisen ajalta ja opintososiaalisia etuuksia teoriaopintojen ajalta. Oppisopimuskoulutus kestää yleensä tutkintoon johtavassa koulutuksessa kahdesta neljään vuoteen. (Oppisopimuksen www-sivut 2016.)

Jos oppisopimusopiskelijaksi ryhtyvä nuori on työttömänä työnhakijana TE-toimistossa, voi työnantaja saada myös *palkkatukea* koko opiskelun ajalta. Muissa tilanteissa palkkatukea voi saada yleensä enintään 10 kuukaudeksi. Alle 30-vuotiaalla työttömällä nuorella *Sanssi-kortti* on merkinä siitä, että hänen palkkaamiseensa voidaan myöntää palkkatukea. Sanssi-kortin ehtona on, että alle 30-vuotias nuori on työttömänä työnhakijana TE-toimistossa ja palkkatuki on tarkoituksenmukaista nuoren työllistymisen edistymiseksi. Palkkatuen myöntäminen tapahtuu kuitenkin vain jos työnantajaa koskevat edellytykset täyttyvät. Pääsääntöisesti palkkatuki on aina harkinnanvarainen, ja se perustuu työttömän työnhakijan tarpeisiin. Pelkästään peruskoulun tai lukion suorittanut nuori voi saada Sanssi-kortin, mutta ensisijaisesti

TE-palveluissa nuorta kannustetaan ammatin opiskeluun. (TE-palveluiden www-sivut 2016, kursivointi K.P.)

TE-toimisto ei voi myöntää palkkatukea, jos sille osoitetut työllisyysmäärärahat ovat loppuneet. Sanssi-kortti on voimassa kolme kuukautta kerrallaan työnhaun apuna. Työnantajan on mahdollista tällöin saada joko 30, 40 tai 50 % nuoren palkkauskustannuksista tukea. Työnantaja maksaa nuorelle työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Palkkatukea voi saada toistaiseksi voimassa olevaan tai määräaikaiseen työsuhteeseen. Työnantajalle voidaan maksaa palkkatukea sekä kokoaikaiseen että osa-aikaiseen työhön. (TE-palveluiden www-sivut 2016.)

Työllistymissuunnitelmaa tehdessä TE-toimiston asiantuntijan kanssa sovitaan palkkatuen mahdollisuudesta ja Sanssi-kortista. Palkkatuen käytössä on erittäin hyvää nuoren oma aktiivisuus kiinnostavien työpaikkojen hakemisessa. Nuorta kannattaakin motivoida ottamaan rohkeasti itse yhteyttä työnantajiin. Työnantajan etu on selvä säästö palkatessaan Sanssi-kortin omaavan nuoren. Nuorta kannattaa muistuttaa, että työsuhteen voi aloittaa vasta, kun TE-toimisto on tehnyt työnantajan kanssa virallisen sopimuksen ja lopullisen päätöksen tuen käytöstä juuri tälle työnantajalle. (TE-palveluiden www-sivut 2016.)

Sipilä toteaaakin raportissaan ” Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa”, että koulutuksen lisäksi nuorille olisi tärkeää luoda vanhojen käytänteiden lisäksi uusia innovatiivisia ratkaisua työmarkkinatilanteen helpottamiseksi ja kouluttamattomuuden kierteen katkaisemiseksi. (Sipilä ym. 2011, 131.)

4.6.4 Ohjaamo-toiminnan kehittäminen

Ohjaamo on alle 30-vuotiaille nuorille kehitetty matalan kynnyksen palvelupiste, joka liittyy nuorisotakuun palveluiden kehittämiseen. Ohjaamon toiminta rakentuu monialaista tietoa, neuvontaa, ohjausta sekä tukea tarjoavasta ohjaamosta, joka muodostuu eri hallinnonalojen peruspalveluista ja laajasta yhteistyöverkostosta. Ohjaamon avoin toimintamalli kannustaa nuoria ottamaan yhteyttä suoraan ohjaamoon, myös ilman lähettävää yhteistyötahoa. Ohjaamo tukee eri nivelvaiheissa

olevia nuoria ja edistää heidän koulutukseen ja työelämään kiinnittymistä. Ohjaamon tarjoamat palvelut voivat sisältää monia eri vaiheita, muun muassa terveydenhoitajan palveluja ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tavoitteenaan on saada nuori opintojen ja työllistymisen pariin. (Nuorille suunnatun ohjaamo-toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen 2014, 1.)

Ohjaamon keskeistä toimintaa on henkilökohtainen tuki, nuoren elämäntilanteesta riippumatta. Ohjaamon työntekijät selvittävät yhdessä nuoren kanssa palvelutarpeen ja miettivät yksilöllisesti ratkaisuja hänen tilanteeseensa. Toiminnan tavoitteena on, että ohjaamo on nuoren tukena, kunnes hänen tilanteeseensa löydetään pidempikestoinen ratkaisu. Pidempikestoinen ratkaisu nuoren tilanteeseen voi löytyä ohjaamon laajan yhteistyöverkoston kautta tai nuoren päästessä koulutukseen tai työelämään. Ohjaamon yhteistyöverkoston kuuluvat paikalliset viranomaistahot, oppilaitokset ja työpajat. Näiden lisäksi ohjaamon yhteistyökumppaneita voivat olla esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat, vapaaehtoiset ja muut nuorten parissa toimivat tahot. Ohjaamo-toiminnan kehittämisessä on erityisen tärkeää sisällyttää nuorten näkemys palvelumallin tarpeista. Nuoret ovat itse aktiivisen toimijan roolissa ohjaamossa. He voivat vetää esimerkiksi vertaisryhmiä. (Nuorille suunnatun ohjaamo-toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen 2014, 1.)

Palvelumallina ohjaamo tehostaa ja yksinkertaistaa nuorten palvelua ja karsii toiminnan päällekkäisyyttä. Ohjaamo-toiminta pohjautuu eri organisaatioiden tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluun, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden monipuoliseen osaamiseen ja yhteistyöhön. Ohjaamon toimintamalli edellyttää toimijoiden välistä vahvaa kumppanuutta. Toimintamalli tuo uudella tavalla yhteen nuorten palveluita tuottavia toimijoita, edistää yhdessä tekemistä ja luo uusia toimintakäytäntöjä sekä kehittää ohjausosaamista. Ohjaamon toiminnan perusajatuksena on, että ohjaamoissa työskentelevät ammattilaiset toimivat oman organisaationsa esimerkiksi kunnan, TE-toimiston, oppilaitosten tai Kelan työntekijöinä sijoittuen yhteisiin ohjaamo-tiloihin. Ohjaamon toiminta voidaan järjestää eri tavoin päivystyksellisestä kokoaikaiseen yhdessä työskentelyyn. On kuitenkin tärkeää, että ohjaamossa työskentelevät säilyttävät tiiviin yhteyden taustaorganisaatioihinsa. (Nuorille suunnatun ohjaamotoiminnan käynnistäminen ja kehittäminen 2014, 2.)

Ohjaamo-malli vähentää monen luukun mallia, jossa nuori ei välttämättä edes tiedä, mistä saisi tarvitsemaansa apua. Ohjaamo malli pyrkii tuomaan juuri tähän muutoksen. Tarve nuorten matalan kynnyksen palveluille onkin ilmeinen. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014, 10.)

4.7 Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelumalli (TYP)

Työvoiman palvelukeskuksien toiminnan taustalla on Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu tarkoittaa yhteistoimintamallia, jossa työ- ja elinkeinotoimisto, kunta ja Kansaneläkelaitos toimivat kiinteässä yhteistyössä keskenään. Toimijat arvioivat yhteistyössä työttömien palvelutarpeet ja suunnittelevat työttömien työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet. Monialaisen yhteispalvelun toimijat vastaavat myös työttömien työllistymisprosessin etenemisestä ja seurannasta. Tämän toimintamallin tavoitteena on edistää työttömien työllistymistä tarjoamalla heille heidän palvelutarpeensa mukaisia työvoimapalveluja sekä sosiaali- terveys- ja kuntoutuspalveluja. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014, 1 §.)

Satakunnan työ- ja elinkeinotoimiston alueella on kaksi työvoiman palvelukeskusta (TYP). Ne toimivat yhteistyössä alueen kuntien ja Kelan kanssa. Satakunnan alueen työvoiman palvelukeskuksen toimipisteet sijaitsevat Porissa ja Raumalla. Työvoiman palvelukeskus on kehitetty työttömille työnhakijoille, joiden työttömyys on jo pitkittynyt tai on vaarassa pitkittyä. Tämän lisäksi asiakkaat tarvitsevat henkilökohtaista ja moniammatillista apua työllistymisensä tueksi, päästäkseen koulutukseen tai muuhun pysyvään ratkaisuun. Työvoiman palvelukeskuksella on laaja työllistymistä edistävä yhteistyöverkosto, joiden kontakteja käyttäen pyritään hankkimaan asiakkaille sopivia palveluja. (Satakunnan TE-toimiston www-sivut 2016.) Työvoiman palvelukeskuksen työtapana on voimakkaasti sekä koulutuksellista, että työelämästä syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa.

Työ- ja elinkeinotoimisto, kunta tai Kansaneläkelaitos, arvioivat työttömän monialaisen yhteispalvelun tarpeen, kun työtön henkilö on saanut työmarkkinatukea vähintään 300 vuorokautta työttömyyden perusteella. Muita kriteereitä ovat 25 vuotta täyttäneen työttömyyden 12 kuukauden mittainen kesto. Nuorten alle 25- vuotiaiden kohdalla työttömyyden kesto on kuusi kuukautta, jonka jälkeen edellä mainitut toimijat arvioivat hänen tarpeensa monialaiseen työllisyyspalveluun. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014, 2§.)

Työttömän palvelutarve arvioidaan kolmen kuukauden kartoitusjakson aikana. Tänä aikana eri tahot selvittävät yhdessä työttömän kanssa ammatillisen osaamisen sekä työllistymiseen vaikuttava muut seikat; kuten sosiaalisen tilanteen, terveydentilan ja työ- ja toimintakyvyn. Kartoitusjaksoon sisältyy aina ohjausta, jonka tavoitteena on motivoida työtöntä työnhakijaa ja sitouttaa häntä työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaisiin palveluihin. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta 1369/2014, 3§.)

Työllistymissuunnitelmaan liittyy myös velvollisuuksia työtöntä työnhakijaa kohtaan. Hänen pitää osallistua työllistymissuunnitelmansa laatimiseen ja tarkistamiseen sekä suunnitelmaan sitoutumisen. Velvoite on siis hakeutua ja osallistua suunnitelmassa sovittuihin palveluihin. Asiakas on myös velvollinen pitämään työntekijöitä ajan tasalla, miten hän on noudattanut suunnitelmaa. Työttömyysturvalain (1290/2001) ja toimeentulotukilain (1412/1997) mukaan sovittujen asioiden hoitamatta jättäminen saattaa johtaa sosiaalietuuksien alentamiseen. (Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta. (1369/2014, 5–6§.) On erittäin tärkeää, että työtön työnhakija tietää velvollisuutensa etukäteen, ettei tässä kohden tule ikäviä yllätyksiä.

Eri toimijoiden välinen huono tiedonkulku ylläpitää osaltaan palveluiden pirstaleisuutta. Tarkastusvaliokunnan mietinnön mukaan nuorten palveluiden toimivuutta voitaisiin parantaa, jos nuorelle laaditut palvelu-, työllistymis-, kuntoutus- tai muut suunnitelmat olisivat sähköisesti ja samanaikaisesti eri toimijoiden käytössä, heidän käyttöoikeuksiensa rajoissa. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 18.) Tätä pirstaleisuutta juuri pyritään ehkäisemään monialaisella yhteistyöllä työvoiman palvelukeskuksissa.

4.8 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisti järjestettävää sosiaalipalvelua. Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa kuntouttavan työtoiminnan lainsäädännöstä ja toiminnan kehittämisestä. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ehkäistä työttömyyden aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia asiakkaan toimintakykyyn sekä vahvistaa asiakkaan arjenhallintaa. Yhtä tärkeää on myös työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä tarjoamalla mahdollisuutta työtoimintaan ja muihin palveluihin. Kuntouttavasta työtoiminnasta säädetään laissa (189/2001.) Samoin kuin työvoiman palvelukeskuksissa (TYP), myös kuntouttavassa työtoiminnassa keskeistä on tiivis yhteistyö kuntien ja työ- ja elinkeinotoimistojen kesken. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen perustuu aktivointisuunnitelmaan. Aktivointisuunnitelma laaditaan yhdessä työ- ja elinkeinotoimiston ja kunnan sosiaalihuollon viranomaisen sekä asiakkaan kanssa. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2016.)

Kunnilla on vastuu kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä. Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu pitkään työttöminä olleille henkilöille, jotka saavat työmarkkinatukea tai toimeentulotukea, eivätkä heikentyneen työ- ja toimintakykynsä takia kykene osallistumaan TE-hallinnon peruspalveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2016.)

Kuntouttava työtoimintaa järjestetään asiakkaan tarve huomioiden osa- tai kokopäiväisesti 1-4 päivänä viikossa, kolmesta kuukaudesta kahteen vuoteen välisen ajan. Toiminnan tavoitteena on parantaa asiakkaan elämänhallintaa ja toimintakykyä, jotta hän pystyisi työllistymään, hakeutumaan koulutukseen tai osallistumaan TE-hallinnon työllistymistä edistäviin palveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2016.)

Kuntouttavassa työtoiminnassa voidaan puhua myös sosiaalisesta vahvistamisesta, johon kuuluu myös nuorten arkitaitojen vahvistamista, kuten päivärytmin ja viikoittaisen tai päivittäisen työajan hahmottamista. (Aaltonen ym. 2015, 66)

Sirpa Tervo tutki sosiaalityön pro-gradussaan erityisesti kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia 17–29-vuotiaiden nuorten elämään. Hän selvitti kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia erityisesti nuoren henkilökohtaisen kokemuksen näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksessa kartoitettiin lähtötilannetta, josta nuori ohjautuu kuntouttavaan työtoimintaan. Tutkimuksen tarkastelukohteena oli myös, miten keskustelut aktivointipolitiikasta nuoriin kohdistuvan työllisyys- ja sosiaalipolitiikan jäsentäjinä nivoutuvat. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneet 17–29-vuotiaat nuoret toivat haastatteluissa seuraavia asioita esiin. Kuntouttavan työtoiminnan lähtökohtana tulee olla jokaisen nuoren yksilöllisen elämäntilanteen ja voimavarojen huomioiminen. Ainoastaan ulkoapäin tuleva aktivoiminen, ilman nuoren omaa tahtoa voi johtaa pahimmillaan nuoren syrjäytymiseen. Tutkimuksen tulosten pohjalta vahvistui ajatus siitä, että mielekäs tekeminen yhdessä ja työyhteisöltä saatava tuki oli tärkeää nuorten hyvinvoinnille. Tärkeä osa työyhteisön tukea oli nuorelle myös kuntouttavan työtoiminnan ohjaajilta saatu tuki ja ohjaus. (Tervo 2012, 2.)

5 POHDINTAA JA PÄÄTELMIÄ

Syrjäytyminen on monisäikeinen kokonaisuus. Opinnäytetyöni aihepiirin ja käytettävissä olevan aineiston laajuuden vuoksi poimin työhöni keskeisimmät keinot, joilla nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymiseen voidaan vaikuttaa. Syrjäytymisen ehkäiseminen on aloitettava mahdollisimman varhain. Lapsesta tai perheestä heräävä huoli on ensimmäinen merkki, johon meidän sosiaalialan työntekijöinä on tartuttava. Aiemmistä aihepiiriä koskevista tutkimuksista nousi vääjäämättä varhaislapsuuden kasvuolosuhteiden sekä peruskouluikässä saatavan tuen merkitys vahvasti esille.

Esimerkkinä varhaisen puuttumisen vaikuttavuudesta mainittakoon Imatra, jossa osaltaan korkeiden lastensuojelukustannusten vuoksi palkattiin vuonna 2009 kuusi perhetyöntekijää kotiin vietävään työhön. Jo neljän vuoden aikana resursointi maksoi itsensä viisinkertaisesti takaisin. Perhetyöntekijöitä palkkaamalla lastensuojelun tarve ja asiakasmäärät myös vähenivät huomattavasti ja seuranta-aikana syntyi jopa taloudellisia säästöjä. (Tarkastusvaliokunnan mietintö 1/2014 vp, 6.)

Emme saa unohtaa syrjäytymisvaarassa olevia tai jo syrjäytyneitä nuoria, heidän auttamisekseen on vielä tehtävissä paljon. Uusia toimintamalleja onkin kehitteillä esimerkiksi nuorisotakuun puitteissa.

Perustoimeentulotuki siirtyy kuntien sosiaalitoimelta Kelan hoidettavaksi vuoden 2017 alussa. Jatkossa on tulossa paikallisia perustulokokeiluja. Lisäksi työttömyyspäivärahaan on kaavailtu muutoksia. Kiristynyt taloudellinen tilanne on saanut taloudellisen toimeentulon entistä epävarmemmaksi. Jää nähtäväksi, mikä merkitys näillä kaikilla on syrjäytymisvaarassa eläville tai jo syrjäytyneille henkilöille.

5.1 Syrjäytymisestä syrjäyttämiseen

Syrjäytymisen yhteydessä ei voi olla törmäämättä syrjäyttämisen -käsitteeseen, joka tuli esille erityisesti nuorten haastatteluissa ”Nuoret luukulla” -tutkimuksessa. Osa haastatelluista nuorista kyseenalaisti koko syrjäytymis- käsitteen, ja kokivat sen

syrjäyttävien toimintojen päätepisteenä. Syrjäytymisestä keskustelun tulisi olla myös muuta kuin syyllistävää, koska sen voidaan katsoa myös syrjäyttäväksi. (Aaltonen ym. 2015, 67.)

Kaikki yhteiskunnan silmissä syrjäytyneet nuoret eivät myöskään tunne itseään syrjäytyneeksi. Nuoret ovat saattaneet valita elintavan, joka ei ole yhteiskuntamme normeihin sidottu. Hyvän elämän määrittäminen ulkoapäin tuli nuorten haastatteluissa esille. He pohtivat kuka ylipäättään voi määrittää, mitä hyvä elämä kenellekin merkitsee. Yhteiskunnassamme kannattaa olla realistisia sen suhteen, että esimerkiksi kaikki alle 25-vuotiaat työttömät eivät ole syrjäytymisvaarassa. Hetkittäinen ajajelehtiminen tulisi sallia, koska samalla haetaan omaa paikkaa, eivätkä kaikki nuoret voi heti tietää, mitä haluavat tulevaisuudelta. (Aaltonen ym. 2015, 122–123; Nuutinen - Kallio 2016.)

Syrjäytyminen on luonteeltaan kulttuurisidonnaista. Käsitämme meillä ja muualla maailmassa syrjäytymisen osin eri tavoin. Etelä-Euroopan maissa nuoret saattavat asua 25-vuotiaiksi lapsuudenkodissaan. Meillä Suomessa taas nuoret muuttavat melko varhain itsenäisesti asumaan. Perheet ovat Suomessa pieniä, ja perheeksi käsitetään meillä usein ydinperheen lisäksi vain isovanhemmat. Läheskään kaikilla perheillä ei ole vahvoja tukiverkkoja ympärillään. Puhetta syrjäytymisestä saatetaan tuottaa herkemmin meillä kuin muualla.

5.2 Nuorisotakuun toteuttamisesta syrjäytymisen ehkäisemisessä

Nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen ehkäisemisen keinoista puhuttaessa nousee nuorisotakuu yleensä vahvasti esiin. Nuorisotakuu tarjoaa raamit nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Kritiikkiäkin nuorisotakuun toimimisesta kuitenkin kuuluu. Työ- ja elinkeinoministeriön erityisasiantuntija Janne Savolaisen Satakunnan Kansalle antamassaan haastattelussa ilmenee, että kolmen kuukauden aikaraja nuoren työllistymisen tai koulutuspalvelujen pariin saamiseksi on haasteellista maamme taloustilanteen vuoksi. Haastattelusta selviääkin, että kolmanneksella nuorisotakuun piiriin kuuluvilla nuorilla nuorisotakuun aikaraja ylittyy. (Nuutinen-Kallio 2016.)

Tavoitteet täyttyvät työllistymissuunnitelmien tekemisen suhteen, mutta talouskasvun pitäisi olla vahvempaa, jotta työllistyminen onnistuisi tavoitteen mukaisesti kolmen kuukauden sisällä. Onneksi positiivistakin palautetta löytyy sen verran, että alle 25-vuotiaiden kohdalla työttömyysjaksot ovat useimmiten lyhyitä. Savolaisen mukaan on kuitenkin tärkeää, että nuoret pidetään aktiivisina, koska talouden kasvaessa ihmisten pitää olla työkykyisiä ja osaavia. (Nuutinen-Kallio 2016.)

Pitkittynyt työttömyys ja ulkopuolisuus lisäävät syrjäytymisen riskiä. Savolainen ei vannokaan yksittäisen ratkaisun varaan nuorisotyöttömyyden hoidossa, vaan korostaa nuorten yksilöllisiä ja keskenään erilaisia tilanteita. Hänen mukaansa jo ennen nuorisotakuun voimaantuloa on ollut selvää, että nuorille on palveluita, mutta nuorten on vaikea löytää niitä. Nyt kehitteillä olevassa Ohjaamo-hankkeessa kootaan yhteen pirstaleista palveluiden kenttää. Vuoden 2016 kesäkuussa alle 25-vuotiaiden työttömyysprosentti oli maassamme 20,1 prosenttia ja Satakunnassa 20,8 prosenttia. Uusille ja kehittyneille keinoille nuorisotyöttömyyden nujertamiseksi on siis vastaisuudessakin käyttöä. (Nuutinen-Kallio 2016.)

Kaikki eivät löydä monista eri mahdollisuuksista huolimatta työtä tai sopivaa koulutusta itselleen. Peräti 15 prosenttia tämän vuoden aikana 29 vuotta täyttävistä nuorista on edelleen vaille peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Miehillä tilanne on huonompi kuin naisilla, heidän jäädessä naisia useammin ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa. 21 ikävuoden jälkeen tutkintojen suorittaminen vielä hidastuu. Tämän vuoksi peruskoulun merkitys kasvaa oppilaan jatkosuunnitelmien tekemisen osalta. Myönteinen suhtautuminen koulunkäyntiin, sekä hyvät opintosuoritukset ja yhteistoiminnallisuus kouluissa lisäävät onnistumisen mahdollisuuksia nuorilla jatkossakin. (Heino 2016.)

Työkokeilu on myös yksi nuorisotakuuseen linkittyvistä työvoimapoliittisista keinoista. Palkansaajien tutkimuslaitoksen tutkijan Merja Kauhasen mukaan työkokeilussa olleista vain 12–13 prosenttia työllistyy avoimille työmarkkinoille kolmen kuukauden aikana työkokeilun päättymisestä. Uusia työpaikkoja työkokeilujen jäljiltä tuskin syntyy, koska työllistyminen ylipäätään on niin vähäistä. Työkokeilun lisäksi pitkäaikaistyöttömille suunnattuja työvoimapoliittisia keinoja

kuten palkkatukea ja kuntouttavaa työtoimintaa on kritisoitu tehottomiksi. (Partanen 2016.)

Eniten keskustelua on käyty siitä, palvelevatko nämä tukimuodot työttömiä ja lisäävätkö ne työpaikkojen määrää. Pohdintaa on aiheuttanut myös se, onko työnantajien tavoitteena työllistää ihmisiä jatkossakin ja luoda uusia työpaikkoja. Tukityöllistettyjen työrupeamista ei ole myöskään kerätty systemaattista tietoa, vaikka heidän kokemustensa perusteella voitaisiin saada kiinni sekä epäkohtia ja onnistumisen reseptejä työvoimapolitiittisen tukityöllistämisen keinoista. (Partanen 2016.) Toisaalta nuorten kuntouttavaa työtoimintaa pro-gradussaan tutkineen Tervon (2012) mukaan yhteisöllisyys ja yhdessä työskentely olivat tärkeitä kuntouttavan työtoiminnan sisältöjä 17–29-vuotiaiden nuorten mielestä.

Nuorten työttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseen käytetyt resurssit ovat mielestäni erittäin tarpeellisia. Huolestuttavia ovat suomalaisten kovat asenteet pitkäaikaistyöttömiä kohtaan. ”Kaksi Suomea – Kasvaako eriarvoisuus” – tutkimuksessa vuonna 2015 haastatellut kokivat vähiten auttamishalua päihdeongelmista kärsiviä sekä pitkäaikaistyöttömiä kohtaan. Nämä molemmat ongelmat koskevat yhtäläillä myös alle 30-vuotiaita nuoria. On tärkeää, että me sosiaalialan koulutuksen saaneet vältämme leimaamista ihmisiä ja yritämme välttää syrjäyttävää puhetta nuoristamme. Näillä pienillä keinoilla voimme toivottavasti vaikuttaa yleiseen asenteeseen pitkäaikaistyöttömiä nuoria kohtaan.

5.3 Nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytymisen taustaa

Satakunnan Kansassa olleessa haastattelussa Länsirannikon koulutuskeskuksen opiskelijapalvelupäällikkö Fia Heinon mukaan koulupudokkuus ammatillisissa opinnoissa tapahtuu usein vain oppilaan kertakaikkisena katoamisena. Winnovan nuorisoasteen opiskelijoista opintonsa keskeyttää joka kymmenes. Usein oppilaan poissaolot alkavat vain lisääntyä ja hetken kuluttua hän ei tule kouluun enää lainkaan. Kaikki opiskeluun liittyvät asiat jäävät usein selvittämättä eikä asioita hoideta loppuun saakka. (Heino 2016.)

Opintojen keskeyttämiseen voi olla useampia eri syitä. Sataedussa opiskelijapalveluista vastaavan Paavo Valtasen mukaan on syytä muistaa, että ihmisillä on valinnanvapaus ja kesken opintojen saatetaan huomata, että ala ei tunnukaan oikealta. Valtasen mielestä erityisen tärkeää on panostaa oppilaiden kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin myös koulussa. Helposti yksityiselämän vaikeudet siirtyvät opiskeluun ja toisinpäin. (Heino 2016.) Onnistuneen oppilashuollon merkitys nousee Valtasen kommentista selkeästi esiin.

Itse näkisin, että yksi nuorten ammatillisten opintojen keskeyttämiseen vaikuttava tekijä saattaa olla se, että nuorisotakuun puitteissa nuoren on haettava kahteen eri koulutuspaikkaan. Tämä on tehtävä siitä huolimatta, vaikka nuori olisi kiinnostunut yhdestä tietyistä opiskelupaikasta. Tämä on tehty sanktioimalla mahdollisuus työmarkkinatukeen, jos nuori ei näin toimi. On mahdotonta tietää lisääkö tämä vaade opiskeluiden keskeyttämisiä, mutta luonnollisesti nuoren opiskelumotivaatioon se saattaa vaikuttaa heikentävästi. Tässäkin kohden hieman muita heikommat oppilaat joutuvat huonoimpaan asemaan, koska he eivät välttämättä pääse juuri sinne, mihin ensisijaisesti ovat hakeneet. Heille ei jää juuri mahdollisuuksia, vaan heidän on mentävä opiskelemaan sitä alaa, mihin he pääsevät. Nuorilla ei ole mahdollisuutta käytännössä odottaa, että he pääsisivät juuri toiveittensa mukaiseen opiskelupaikkaan.

Etsivän nuorisotyön merkitys tulee esille erityisesti opintonsa keskeyttäneiden keskuudessa. Etsivän nuorisotyön rooli on kasvanut tasaisesti ja sen rooli nuorten palvelujärjestelmässä on vahvistunut. Monet etsivän nuorisotyön tavoittamista nuorista ovat joutuneet taloudelliseen hätään opintojensa keskeyttämisen myötä. Nuoret eivät saa opintojen keskeyttämisen vuoksi opintotukea, eivätkä ole myöskään oikeutettuja työmarkkinatukeen. Erityisesti toisen asteen ammatilliset oppilaitokset toimivat kiinteässä yhteydessä etsivän nuorisotyön kanssa. Myös nuoret ovat tulleet tietoiseksi tästä työmuodosta, ja ottavat itse myös yhteyttä työntekijöihin. (Etsivä nuorisotyö 2015.) Opintonsa keskeyttänyt nuori saattaa tuntea häpeää tilanteestaan eikä ehkä tiedä, mistä saisi apua taloudelliseen ahdinkoonsa. Tämänkin vuoksi yhteistyö oppilaitosten ja etsivän nuorisotyön välillä on erityisen tärkeää.

5.4 Työn rakenteellinen muutos

Työn rakenteellinen muutos koskettaa meitä kaikkia. Koulutusvaatimukset ovat yhteiskunnassamme kasvaneet ja digitalisaatio on tullut jäädäkseen. Näiden vuoksi työtehtävätkin ovat muuttuneet. Heikoimmin koulutetuilla tai kouluttamattomilla kilpailu työpaikoista on erityisen kovaa. Yhteiskunnassamme kukaan ei ole enää suojassa kovalta kilpailulta työmarkkinoilta. Siitä huolimatta, että työttömyys koskettaa korkeammin koulutettujakin, syrjäytymisvaara ja työttömyyden pitkittyminen eivät heillä ole kuitenkaan samanlainen uhka kuin heikosti koulutetuilla tai kokonaan ilman koulutusta olevilla. Koulutetumpien saattaa olla helpompi työllistyä tai kouluttautua uuteen ammattiin jatkossa, koska heillä on jo ennestään hyvät opiskelu- ja työssäkäyntivalmiudet. Tässä kohden työttömäksi jääneet heikosti koulutautuneet tai kokonaan ilman koulutusta jääneet nuoret ovat entistä huonommassa työmarkkina-asemassa.

Helsingin Sanomien artikkelissa digitalisaation huippututkija Erik Brynjolfsson varoittaa meitä teknologian vallankumouksesta ja siitä, että vanhanaikaisia töitä ei voida enää pelastaa. Suomessa pitkäaikaistyöttömyys on noussut vuodessa yhteensä 14 000 ihmisellä kaikkien ikäluokkien osalta. Uudenlainen talous vaatii uusia taitoja Brynjolfssonin mukaan. Hänen mukaansa työnantajien pitäisi auttaa työntekijöitä päivittämään taitojaan jatkuvasti muuttuvien tilanteiden varalta. Hänen ajatuksensa on, että päättäjien tehtävänä olisi suojella tulevaisuutta menneisyydeltä eikä päinvastaisesti. (Liimatainen 2016.)

Merkittävänä nuorten koulutuksellisen ja työelämästä syrjäytymisen näkökulmasta pidän sitä, että eduskunnan tarkastusvaliokunta on mietinnössään tutkinut asiaa. Eduskunnan selvityksestä on havaittavissa, että keskeiset tulokset ovat hyvin samankaltaisia kuin muissa aihepiiristä tehdyissä tieteellisissä tutkimuksissa. Eduskunnan kannanotto saattaa parhaimmillaan johtaa esimerkiksi lakien muuttamiseen nuorisotyöttömyyden vähentämiseksi.

Jatkotutkimushaasteena näkisin mielenkiintoisena uusien nuorisotakuuseen liittyvien toimintojen tai hankkeiden arvioinnin, kuten esimerkiksi Raumalle pilotoidun

Nuorisotakuutalon toiminnan onnistumisen arvioinnin nuorten omasta näkökulmasta käsin.

LÄHTEET

- Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. Nuoret luukulla. 2015. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 84. Viitattu 8.8.2016. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>
- Berg, N., Huurre, T., Kiviruusu. & Aro, H. 2011. 48, 168 -181. Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen. Seurantatutkimus 16-vuotiaista nuorista. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti.
- EU-komission nuorisotakuun viestintäkampanja käyntiin 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. Viitattu 25.8.2016. <http://www.minedu.fi>
- Eskola, J., Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Etsivä nuorisotyö 2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. 2016:28. Viitattu 15.9.2016. <http://www.miniedu.fi>
- Heino, K. Juho löysi paikkansa rekan ratin takaa. Satakunnan Kansa. 25.8.2016.
- Heino, T & Johnson, M. 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Perhepiirissä. Hämäläinen, U & Kangas, O (toim.) Helsinki. Kelan tutkimusosasto.
- Helne, T., 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 123. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalipolitiikan laitos.
- Hemming, S.2015. Oppilashuolto. Viitattu 18.8.2016. <https://www.decibel.fi>
- Hirvonen, T. 2004. Nuorten seuraamusjärjestelmän arviointia AMK-opinnäytetyö. Satakunnan Ammattikorkeakoulu.
- Hämeen-Anttila, L. 2014. Uusi sosiaalihuoltolaki tuo helpotusta lapsiperheille. Helsingin Sanomat 7.12.2014.
- Itä- Suomen yliopiston www-sivut. Viitattu 17.5.2016. <https://www.uef.fi>
- Iceheartsin www-sivut. Viitattu 20.8.2016. <http://www.icehearts.fi>
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja rajat. Tampere. vastapaino.
- Järvinen, T. & Vanttaja, M. 2013. Koulupudokkaiden työurat – Vuosina 1985 ja 1995 koulutuksen ja työn ulkopuolella olleiden nuorten urapolkujen vertailua. Yhteiskuntapolitiikka. 78:5, 509 -519.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Teemu Makkonen (toim.) Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja-sarja.

Karjalainen, J., Saranpää, U. 2002. Havaintoja huono-osaisuudesta. Stakesin ja SPR:n neljäs huono-osaisuusselvitys. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 266.

Kokko, V. & Annala, K. 2013. Nuorten syrjäytyminen ja tukitoimet syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Opinnäytetyö. Sosionomi AMK. Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulu, sosiaaliala. Viitattu 2.7.2016. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/66742/Kokko_Annala.pdf?sequence=1

Koneen säätiön www-sivut. Viitattu 17.5.2016. <http://www.koneensaatio.fi/>

Koponen, K. & Repo, P. 2014. Lapsiperheille kotiapua ehkä ensi vuonna Helsingin Sanomat.25.11.2014.

Kuntatyönantajien www-sivut. Viitattu 4.8 2016. <http://www.kuntatyonantajat.fi>

Kuntalaki. 2015. 2015/410.

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta. 2014. 2014/1369.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 2001. 2.3.2001/189 muutoksineen.

Laitinen, M & Niskala, A. 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Vastapaino. Tampere.

Liimatainen, K. 2016. Digitalisaation huippututkija varoittaa teknologian vallankumouksesta. Vanhanaikaisia töitä ei voi pelastaa. Helsingin Sanomat 28.8.2016.

Linnossuo, O., Nenonen., Saario. 2002. Näkökulmia hyvinvointiin 1. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 8. Turku.

LukiMat-Oppimisen arvioinnin www-sivut. Viitattu 19.8.2016. <http://www.lukimat.fi>

Lämsä, A-L 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta, kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Väitöstutkimus. E 102. Viitattu 30.6.2016. <http://urn.fi/urn:isbn:9789514290213>

Mannerheimin lastensuojeluliiton Satakunnan piirin www-sivut. Viitattu 20.8.2016. <http://satakunnanpiiri.mll.fi>

Myrskylä, P. 2012 Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Elinkeinoelämän Valtuuskunnan Analyysi. No 19. 1.2.2012. Viitattu 10.7.2016. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Mäki-Louhima, J. 2016. Nuorisovaltuusto tulee pian joka kuntaan. Satakunnan Kansa. 1.8.2016.

- Nuorille suunnatun ohjaamo-toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen. 2014. Kestävää kasvua ja työtä ohjelma. Vipuvoimaa EU:lta 2014–2016.
- Nuorisolaki 27.1.2006. 2006/72 muutoksineen.
- Nuorille suunnatun Ohjaamo-toiminnan käynnistäminen ja kehittäminen. 2014. Nuorisotakuun www-sivut. Viitattu 23.8.2016. <http://www.nuorisotakuu.fi>
- Nuorisovaltuuston www-sivut. Viitattu 20.8.2016.<http://www.nuva.fi>
- Nuorten keskuksen www-sivut. Viitattu 26.8.2016. <http://www.nuortenkeskus.fi>
- Nuorten tarpeisiin ja odotuksiin vastaava Tajua Mut -toimintamalli vakiinnuttaa asemaansa. 2016. Sitra. Viitattu 23.8.2016. <http://www.alli.fi>
- Nuutinen -Kallio, S. 2016. Nuorisotakuu ei toimi kolmasosalla. Satakunnan Kansa. 10.8.2016.
- Nykänen, A-S. 2015. Monien mielestä köyhyys on ihmisen oma syy. Helsingin Sanomat 20.12.2015. Viitattu 4.5.2016. <http://www.hs.fi/arkisto/>
- Opetusalan ammattijärjestön www-sivut. Viitattu 19.8.2016. <http://www.oaj.fi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. Viitattu 7.8.2016. <http://www.minedu.fi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedote. Uusi Nuorisolaki. Valtioneuvoston artikkeli. Viitattu 7.8.2016. <http://valtioneuvosto.fi>
- Opintopolun www-sivut. Viitattu 23.8.2016. <https://opintopolku.fi>
- Oppilaat eriarvoistuvat ja oppimistulokset tippuvat. 8.8.2016. Yle Uutiset. Viitattu 19.8.2016. <http://yle.fi>
- Opetushallituksen www-sivut. Viitattu 19.8.2016. <http://www.oph.fi>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. Viitattu 19.8.2016. <http://www.minedu.fi>
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. 2013. 1287/2013.
- Oppisopimuksen www-sivut 2016.<http://www.oppisopimus.net>
- Partanen, I. 2016. Työkokeilu laiha lääke. Satakunnan Kansa. 3.8.2016.
- Perusopetuksen www-sivut. Viitattu 20.8.2016. <http://www.perusopetus.fi>
- Pori lopettamassa PSYL:n kymppiluokan – yläkoulussa hämmästellään. Viitattu 23.8.2016. <http://www-yle.fi>
- Porin kaupungin www-sivut. Viitattu 17.8.2016. <http://www.pori.fi>
- Porin nuorisovaltuuston www-sivut. Viitattu 17.8.2016. <http://nuokka.fi/>

- Sipilä, N., Kestilä, L. & Martikainen. 2011. Koulutuksen yhteys nuorten työttömyyteen. Mihin peruskoulututkinto riittää 2000-luvun alussa? Yhteiskuntapolitiikka. 76:2, 121 – 134.
- Sosiaalihuoltolaki. 2014. 2014/1301.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön www-sivut. Viitattu 23.8.2016. <http://stm.fi>
- Suomen opinto-ohjaajat ry. vuosikokous 30.1.2009. <http://www.sopo.fi>
- Suomen Nuorisovaltuustojen liiton www-sivut 2016. Viitattu 20.8.2016. <http://www.nuva.fi>
- Tarkastusvaliokunnan mietintö. 1/2014 vp. Nuorten syrjäytyminen. TrVM 1 / 2014 vp – M 3/ 2014 vp. Viitattu 1.7.2016. <https://www.eduskunta.fi>
- TE-palveluiden www-sivut. Viitattu 7.8.2016. <http://www.te-palvelut.fi>
- Tervo, S. 2012. "Jonku kanssa niinku jutteli ja yhdessä teki". Tutkimus kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista 17–29 -vuotiaan kainuulaisen nuoren elämässä. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö. Pro-gradu-tutkielma. Viitattu 24.8.2016. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201204031507>
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut. viitattu 19.7.2016. <https://www.thl.fi>
- Toimeentulotukilaki. 1997. 1997/1412.
- Tolonen, S. Aikuissosiaalityön sisältö ja roolit. 2012. Sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunnallisen aikuissosiaalityön sisällöstä ja rooleista palvelujärjestelmässä. Pro- Gradu. viitattu 1.4.2016. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201301251007>
- Työttömyysturvalaki. 2001. 2001/1290.
- Vanttaja, M. 2012. Pakkohaku toimii huonosti. Kasvatus & Aika.3/2012. Viitattu 2.9.2016. <http://www.kasvatus-ja-aika.fi>
- Varhaiskasvatus on kestävä kehitystä. 2012. Varhaiskasvatuspäivän avauspuheenvuoro. LTOL/AL. 9.12.2012. Sosiaalisesti kestävä Suomi.
- Wilskman, K. 2012. Syrjäytymisen stigma. Tesso. Sosiaali- ja terveystieteiden aikakauslehti, 2. Viitattu 19.8.2016. <http://tesso.fi>
- Winnovan www-sivut 2016. Viitattu 19.8.2016. <http://www.winnova.fi>